

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародної економіки і туризму

Допущено до захисту

Зав. кафедрою міжнародної економіки і туризму

Проф. Д'яченко Ю.Ю.

_____ 2022 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

АДАПТАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ
ДО ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Студент-виконавець:

Китнюх К.С.

(П.І.Б., підпис)

II курс, група МЕВ-21зм

(курс, група)

Науковий керівник

Д'яченко Ю.Ю.

(П.І.Б., підпис)

Нормоконтроль

_____ (П.І.Б., підпис)

Міністерство освіти і науки України
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародної економіки і туризму

Затверджую

Зав. кафедрою міжнародної економіки і туризму

Проф. Д'яченко Ю.Ю.

_____ 2022 р.

**ЗАВДАННЯ
НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ**

_____ Китнюх Катерина Сергіївна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Група МЕВ-21зм

1. Тема магістерської роботи Адаптація зовнішньоекономічної діяльності України до поглиблення євроінтеграційних процесів

Затверджена наказом по університету № _____ від _____

Робота виконується на базі _____

назва підприємства

2. Термін подання студентом завершеної роботи _____

3. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів, що їх стосується: _____

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис. Дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

4. Зміст магістерської роботи, перелік питань, що їх належить розробити _____

---

5. Календарний план виконання роботи:

№	Назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично

6. Дата видачі завдання " ____ " _____ 20__ р.

Керівник роботи _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Завдання прийняв до виконання

студент _____

(підпис студента)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота складається з 94 с. 8 табл. 7 рис.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічні операції, фінансова діяльність, інвестиційна діяльність, експорт, внутрішній та зовнішній ринок, підприємство, європейська інтеграція.

Результати дослідження:

- Проаналізовано фінансову, економічну та виробничу діяльність країни;
- Розраховано показники діяльності зовнішньоекономічної діяльності підприємств за останні п'ять років;
- Проаналізовано стан зовнішньоекономічної діяльності досліджуваного підприємства.

					ЗП 08.292	МЕВ-21зм		
Зм.	Лист	№ докум.	Підп	Дата	Адаптація зовнішньоекономічної діяльності України до поглиблення євроінтеграційних процесів	Лит.	Стор.	Стопінок
Розроб		Китнюх					4	94
Перевір.		Д'яченко						
Н. Контр.						СНУ ім. В. Даля кафедра міжнародної економіки і туризму		
Зав. каф.								

АНОТАЦІЯ

Китнюх К.С. Адаптація зовнішньоекономічної діяльності України до поглиблення євроінтеграційних процесів. – Рукопис

Магістерська робота на здобуття кваліфікаційно-освітнього рівня магістра за спеціальністю 292 – Міжнародні економічні відносини. – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України, Северодонецьк, 2022.

Європейська інтеграція є стратегічним завданням для України. Україна має значний потенціал для розвитку транскордонного співробітництва як одного з напрямків реалізації євроінтеграційних прагнень, що пояснюється унікальним геополітичним положенням країни.

Метою магістерської роботи є дослідження сучасного стану зовнішньоекономічної діяльності резидентів України.

Завдання роботи полягає в опрацюванні поняття «зовнішньоекономічна діяльність» та її роль в розвитку України, розглянути організаційну структуру управління ЗЕД. Також в дослідженні сучасного стану та основних проблем ЗЕД.

В даній роботі висвітлено теоретичні основи менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, проаналізовано стан зовнішньоекономічної діяльності досліджуваного підприємства, розроблено шляхи вдосконалення менеджменту зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроінтеграції України.

ANNOTATION

Kytnyukh K.S. Adaptation of Ukraine's foreign economic activity to the deepening of European integration processes. – Manuscript

Master's thesis for obtaining the qualification and the educational level of master's degree 292 – International Economical Relations. – East Ukrainian Volodymyr Dahl National University Ministry of Education and Science of Ukraine, Severodonetsk, 2022.

European integration is a strategic task for Ukraine. Ukraine has a significant potential for the development of cross-border cooperation as one of the areas of implementation of European integration aspirations, due to the unique geopolitical position of the country.

The purpose of the master's work is to study the current state of foreign economic activity of residents of Ukraine.

The task of the work is to develop the concept of "foreign economic activity" and its role in the development of Ukraine, to consider the organizational structure of foreign trade management. Also in the study of the current state and the main problems of foreign trade.

This paper highlights the theoretical foundations of management of foreign economic activity of enterprises, analyzed the state of foreign economic activity of the enterprise, developed ways to improve the management of foreign economic activity in the conditions of European integration of Ukraine.

ЗМІСТ

Вступ.....	9
1. Сутність та структура зовнішньоекономічної діяльності.....	13
1.1. Сутність зовнішньоекономічної діяльності.....	13
1.2. Структура та принципи ЗЕД.....	16
1.3. Регулювання ЗЕД в Україні	27
2. Основні напрями економічного та галузевого співробітництва між Україною та Європейським Союзом	35
2.1. Інтеграція України в ЄС: переваги та недоліки	35
2.2. Особливості зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств в умовах євроінтеграції	49
2.3. Тенденції та перспективи розвитку підприємництва в умовах євроінтеграції. Оцінка підприємства ООО «Полікс Груп Солюшнс».....	58
3. Стан, проблеми та розвиток зовнішньоекономічної діяльності України...69	
3.1. Сучасний стан, проблеми та перспективи зовнішньоекономічної діяльності України.....	69
3.2. Стратегія розвитку та шляхи вирішення основних проблем.....	76
Висновки.....	87
Список використаних джерел.....	89

ВСТУП

Сучасні економічні відносини України з зовнішнім світом знаходяться у стані переходу від старої системи організації зовнішньоекономічних зв'язків, орієнтованої, переважно, на експорт сировини, до нової, пов'язаної з пошуком шляхів ефективного інтегрування у світову спільноту, зі встановленням сталих торговельних зв'язків з іншими країнами, з підвищенням ролі міжурядових організацій у досягненні колективної безпеки і, звичайно, з забезпеченням надійного захисту своїх національних інтересів в умовах швидкозмінюваного зовнішнього середовища.

Участь у міжнародному розподілі праці завжди сприяє вирішенню національних економічних проблем унаслідок удосконалення внутрішньогосподарських пропозицій, використання переваг розміщення та розвитку продуктивних сил, підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг підприємствами, що виходять із пропозицією на зовнішні ринки. Якщо раніше зовнішньоекономічні зв'язки здійснювались лише спеціалізованими зовнішньоекономічними організаціями, то тепер кожне підприємство в Україні одержало право самостійно виходити на зовнішній ринок. У цих умовах першочерговим завданням стає опанування вітчизняними підприємцями теоретичних аспектів та практичного світового досвіду встановлення економічних зв'язків із зарубіжними партнерами, проникнення з пропозиціями на ринки інших країн, здійснення фінансових та товарних операцій, які дотримуються національних інтересів у міжнародній експортно-імпортній та інвестиційній діяльності.

Європейська інтеграція є стратегічним завданням для України. Україна має значний потенціал для розвитку транскордонного співробітництва як одного з напрямків реалізації євроінтеграційних прагнень, що пояснюється унікальним геополітичним положенням країни. Україна має значний історичний досвід співпраці із країнами, що мають спільні з нами кордони.

Оскільки Україна розташована в центрі Європи, вона має ряд стратегічних характеристик, і серед них – розвинений транзитний потенціал. По території нашої країни проходить велика кількість транспортних комунікацій, що надає можливість нашій країні участі у міжнародних проектах з транспортування різного виду сировини та іншої продукції. Курс на європейську інтеграцію є природним наслідком здобуття Україною державної незалежності. Входження в Європу, зокрема в Європейський Союз – це, перш за все, ефективна економічна співпраця з країнами континенту на паритетних умовах. Таким чином зовнішня політика нашої держави, спрямована на євроінтеграцію, набуває дедалі ширшої підтримки в українському суспільстві та поступово стає складовою внутрішньої політики України на усіх рівнях.

Питання участі України в інтеграційних процесах висвітлюється в публікаціях таких вітчизняних вчених і фахівців, як О. Білорус, І. Бураковській, А.Гаврилюк, А. Гальчинський, В.Геєць, Л. Губерский, Г. Клімк, А. Кредісов, Д. Лукьяненко, О.Лисунець, Л. Шевченко та інших.

Актуальність теми. На сьогодні економічні перетворення, які відбуваються в Україні, мають на меті поступову інтеграцію українських підприємств до системи міжнародних економічних зв'язків, з одного боку, і залучення іноземних підприємців до діяльності в Україні – з другого.

Значимість таких зв'язків для всіх країн в цілому, у тому числі й України, постійно зростає. Історичний розвиток ряду країн підтверджує позитивний вплив і вигідність розширення участі кожної з них у міжнародному поділі праці та у різноманітних формах міжнародних зв'язків.

Очевидним є той факт, що зовнішньоекономічна діяльність кожної країни є важливою умовою її економічного зростання. Особливо це актуально за сучасних умов, коли набувають інтенсивного розвитку процеси міжнародної економічної інтеграції, транснаціоналізації, міжнародного поділу праці, глобалізації світового господарства.

Об'єктом дослідження є процес управління зовнішньоекономічною

діяльністю ООО "Полікс Груп Солюшнс" в умовах євроінтеграції України.

Предметом дослідження є процес управління зовнішньоекономічною діяльністю на досліджуваному підприємстві.

Метою дипломної роботи є дослідження сучасного стану зовнішньоекономічної діяльності резидентів України.

Завдання роботи полягає в опрацюванні поняття «зовнішньоекономічна діяльність» та її роль в розвитку України, розглянути організаційну структуру управління ЗЕД. Також в дослідженні сучасного стану та основних проблем ЗЕД. Розробка стратегій розвитку та шляхів вирішення основних проблем ЗЕД в Україні.

Методи дослідження. В роботі використовувалися такі методи дослідження: теоретичного узагальнення, економіко-конструктивні методи; статистичні методи; метод аналізу; графічні методи дослідження та інші.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в уточненні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з організації шляхів вирішення проблем підприємств у зовнішньоекономічній діяльності та інтеграції з ЄС, використання зарубіжного досвіду.

Характерною особливістю сучасного етапу розвитку економічної системи є посилення глобалізаційних процесів, диверсифікація ринків, розширення економічних зв'язків між суб'єктами господарювання – представниками різних країн світу. Зважаючи на це, підвищується значення зовнішньоекономічної діяльності країни в цілому та суб'єктів господарювання, зокрема, адже всі трансформації економічної системи чинять безпосередній вплив на особливості розвитку зазначеної сфери діяльності. Зовнішньоекономічні зв'язки відіграють важливу роль у національній економіці, забезпечують економічне зростання та створюють конкурентне ринкове середовище. Нині в середньому кожен третій український продукт або послуга реалізуються за допомогою зовнішніх економічних зв'язків, що відіграють помітну роль у національній економіці та істотно впливають на темпи і пропорції економічного зростання,

створення конкурентного ринкового середовища і на весь системний трансформаційний процес. Важливою складовою частиною господарської діяльності підприємств, фірм, усіх учасників ринкових відносин є зовнішньоекономічна діяльність, яка пов'язана з міжнародною виробничою та науково-технічною кооперацією, експортом та імпортом товарів, послуг, виходом підприємств, організацій на зовнішній ринок.

Структура та обсяг роботи. Матеріали магістерської роботи містять 8 таблиць і 7 рисунків, які подано на 94 сторінках. Список використаних джерел з 68 найменувань уміщено на 6 сторінках.

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність ЗЕД

Розвиток ринкових відносин в Україні, необхідність її входження в світовий інтеграційний процес, лібералізація зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), надання підприємствам і організаціям, що випускають конкурентоздатну продукцію, права виходу на світовий ринок вимагають нових підходів до управління ЗЕД. Тому вивчення різних аспектів управління зовнішньоекономічною діяльністю, особливо на рівні підприємства як основної і першочергової ланки зовнішньоекономічного комплексу країни, викликає сьогодні велику практичну цікавість.

На думку ряду спеціалістів, поняття „зовнішньоекономічна діяльність” (ЗЕД) з’явилося в Україні з початком економічної реформи, в 1987 р. Одним з центральних напрямків даної економічної реформи була децентралізація зовнішньої торгівлі, надання підприємствам права безпосереднього виходу на зовнішній ринок і стимулювання розвитку ЗЕД на рівні господарських суб’єктів.

Визначною особливістю функціонування світового господарства на початку ХХІ сторіччя є інтенсивний розвиток міжнародних економічних відносин. Одним із найважливіших елементів механізму управління міжнародними економічними відносинами, що здійснюються шляхом проведення комерційних операцій, є зовнішньоекономічна діяльність.

Сучасний етап розвитку світогосподарських зв’язків характеризується розширенням усіх форм міжнародних економічних відносин на основі швидкого росту продуктивних сил, який обумовлений прискоренням науково-технічного прогресу. Наслідком цього є постійно зростаюча концентрація виробництва й укрупнення його розмірів, що підсилює тенденцію до інтернаціоналізації господарського життя, сприяє розвитку міжнародної спеціалізації і кооперації виробництва.

Особливістю сучасного етапу економічного розвитку є швидкий ріст міжнародної торгівлі науково-технічними знаннями і результатами виробничо-технічного співробітництва, також характерний бурхливий ріст ринку послуг (страхових, лізингових, транспортних, тощо).

В результаті проведення економічних реформ в зовнішній сфері сформувався два поняття: “зовнішньоекономічні зв’язки” (ЗЕЗ) і “зовнішньоекономічна діяльність” (ЗЕД). [3, с.24]

На відміну від ЗЕЗ, які являють собою різні форми, засоби і методи зовнішньоекономічних відносин між країнами, ЗЕД висвітлює зовнішньоекономічну діяльність на рівні виробничих структур (фірм, організацій, підприємств, об’єднань і т.д.). ЗЕД можна визначити як сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій підприємства, пов’язаних з його виходом на зовнішній ринок та участю в зовнішньоекономічних операціях.

Основними мотивами розвитку ЗЕД на рівні підприємства можуть бути:

1. Розширення ринку збуту своєї продукції за національні межі з метою максималізації прибутку.
2. Закупка необхідної сировини, комплектуючих виробів, нових технологій і обладнання.
3. Залученню інжинірингових та інших послуг для потреб виробництва з урахуванням їх унікальності, більш вищої якості і низьких цін в порівнянні з внутрішнім ринком.
4. Залучення іноземних інвестицій з метою модернізації виробництва, зміцнення експортного потенціалу і конкурентних позицій на світових товарних ринках.
5. Участь в міжнародному розподілі праці, спеціалізації і кооперуванні виробництва з метою успішного розвитку своєї економіки.

Треба підкреслити, що роль ЗЕД як зовнішнього фактора економічного росту в сучасних умовах постійно зростає. Посилюється її вплив на соціально-економічний розвиток не тільки країни але й кожного господарського суб'єкта.

ЗЕД — поняття багатогранне. Воно включає наступні види діяльності: зовнішню торгівлю, міжнародне виробниче кооперування, міжнародне науково-технічне співробітництво, міжнародне інвестиційне співробітництво, валютно-фінансові і кредитні операції.

Кожен з видів ЗЕД здійснюється в певних формах. Наприклад, формами зовнішньої торгівлі являється експорт, імпорт, реекспорт, реімпорт. Формами виробничої кооперації — спільне виробництво на основі спеціалізації – спільні підприємства двох чи більше іноземних партнерів. підрядна кооперація та ін. [2, с. 18]

1.2. Структура та принципи ЗЕД

Під зовнішньоекономічною діяльністю розуміють діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, яка побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Зовнішньоекономічна діяльність в усіх країнах спрямована на:

- сприяння вирівнювання темпів економічного розвитку;
- порівнянність витрат виробництва на національному та світовому рівнях;
- реалізацію переваг міжнародного поділу праці, що сприяє зростанню ефективності національних економік.

Функціями ЗЕД є:

- організація та обслуговування міжнародного обміну природними ресурсами та результатами праці в їх матеріальній та вартісній формах;
- міжнародне призначення споживчої вартості продуктів міжнародного поділу праці;
- організація міжнародного грошового обігу.

Практичне значення ЗЕД для країн полягає в можливості одержувати валютну виручку від експорту, підвищувати технічний рівень виробництва (за рахунок імпорту, більш ефективної техніки та технологій), виробляти конкурентоспроможну продукцію. [12, с. 58]

У сучасних умовах ЗЕД держав являє собою систему економічних відносин, які складаються при обміні ресурсами між країнами та їх економічними суб'єктами. Економічні відносини запроваджують усі аспекти економічного життя держави: виробництво, торгівлю, інвестиційну сферу та фінанси.

Зовнішньоекономічна діяльність являє собою багатомірну цілісну систему господарювання. Вона залучає до себе дві основні підсистеми:

- зовнішньоторговельну діяльність;

— міжнародну виробничо-інвестиційну діяльність.

Зовнішньоекономічна діяльність як вихід торговельних зв'язків за межі національних кордонів — це кон'юнктурний рівень. Такий стан зумовлений передусім тим, що інтернаціоналізація охоплює лише сферу обігу. Підключення до системи господарських зв'язків на рівні товарного руху капіталу та обслуговуючих його валютно-кредитних відносин робить ту чи іншу країну цілком залежною від кон'юнктури світового ринку як системи одиничних ринків.

Зовнішньоекономічна діяльність торговельної спрямованості утворюється в традиційній формі (товар-група, одиничний товар) на міжнаціональному ринку переважно загального та часткового поділу праці.

Досліджується лише сфера зовнішньої торгівлі та аналізується кон'юнктура товарних ринків.

Міжнародна виробничо-інвестиційна діяльність — це стратегічний рівень тому, що зовнішньоекономічна діяльність у цьому випадку втілює генеральну тенденцію соціально динамічного процесу, має серйозний вплив на характер розвитку як національних економік, так і на функціонування міжнародної економіки, а також стандарти якості і критерій ефективності виробництва і використання ресурсів, стандарти якості життя, норм поведінки тощо. [9, с. 70]

Зовнішньоекономічна діяльність утворюється тут на підставі інтернаціоналізації, котра охоплює всі стадії відтворювального процесу, а також інформаційну, правову і соціально-культурну інфраструктуру. Підключення країни до системи світогосподарських зв'язків на рівні технологічного поділу праці в самому виробництві залучає її до єдиного світогосподарського простору, ядром якого і є виробничо-інвестиційна діяльність. Країна отримує прямий доступ до цілісного світового ринку товарів і капіталів, до нових технологій і сучасного менеджменту.

Кожний з відзначених рівнів зовнішньоекономічної діяльності сам по собі не відображає усієї гами відносин, що складаються в цій системі.

Кожний рівень фіксує лише певну сторону господарського буття, певну грань відносин його елементів. Це так чи інакше виражається в можливих моделях зовнішньоекономічної діяльності (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Основні моделі розвитку зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД)

Кон'юктурна (зовнішньоторговельна) модель	Стратегічна (виробничо-інвестиційна) модель ЗЕД
Підключення до системи світогосподарських зв'язків на рівні сфери обігу	Зміцнення центру тяжіння співробітництва на інвестиційно-виробничу ланку відтворюваного процесу і
Спонтанне зіткнення з інтернаціональними витратами на окремих ринках	Орієнтація на інтернаціональні витрати виробництва
Формування товарних контингентів, виходячи з матеріальних та виробничих ресурсів	Новітні технології і сфери підприємницької діяльності (нові матеріали і джерела енергії, біоінженіринг, інформатика та ін.)
На міжнародному стику на основі взаємодоповнення економік (переважно загальний та частковий поділ праці). Зона малого бізнесу	Міжфірмовий стик суспільного поділу праці. Внутрішньофірмовий обмін на базі одиничного поділу праці
Товар-група, одиничні товари (об'єкти середнього та малого бізнесу)	Товар-програма і товар-об'єкт (об'єкти міжнародного товарного обігу)
Використання загально визнаних у світовій практиці методів та прийомів конкурентної боротьби	Формування стратегічного кодексу (правил) зовнішньоекономічної діяльності
Забезпечення поточної, мінімальної збалансованості, подолання диспропорцій. Бюджетна ефективність	Довгостроковий стратегічний ефект як критерій ефективності
Підготовка фахівців у галузі зовнішньої торгівлі	Підготовка фахівців у галузі світогосподарської стратегії і її прогнозування
Суб'єкти світогосподарського спілкування: середні та дрібні фірми, малі підприємства (суб'єкти малого	Суб'єкти світогосподарського спілкування: організаційно-економічна структура за участю державних інститутів, територіально-виробничі

бізнесу)	комплекси, виробничо-комерційні агломерації, консорціуми, концерни
----------	--

Ефективність господарської діяльності вітчизняних підприємців у рамках правової системи України визначається, насамперед, ступенем досконалості охоплення сфер регулювання і ліберальності її законодавства. У зв'язку з цим зростає значення правового регулювання питань функціонування різних суб'єктів ЗЕД. [35, с. 13-14]

Зовнішньоекономічна діяльність регулюється такими нормативними актами: Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність", "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті", "Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності", "Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах", "Про режим іноземного інвестування", "Про інвестиційну діяльність" та ін.

При здійсненні зовнішньоекономічної діяльності керівники та спеціалісти в процесі прийняття тих чи інших рішень керуються рядом принципів, які декларуються у спеціальних документах або є своєрідною нормою, звичаєм.

На міжнародному рівні найбільш повний перелік принципів організації міжнародних економічних відносин є в "Хартії економічних прав і обов'язків держав", прийнятій IV спеціальною сесією генеральної Асамблеї ООН у 1974 р. В Хартії вказано такі принципи:

- суверенітет;
- територіальна цілісність і політична незалежність держав;
- суверенна рівність усіх держав;
- ненапад і невтручання у внутрішні справи;
- взаємна та справедлива вигода;
- мирне співіснування;
- рівноправність і самовизначення народів;

- мирне регулювання спорів;
- усунення несправедливості, що виникає внаслідок застосування сили та позбавляє націю засобів для її нормального розвитку;
- сумлінне виконання міжнародних обов'язків;
- повага прав людини та основних свобод;
- відсутність прагнення до гегемонії в сферах впливу;
- сприяння міжнародній соціальній справедливості;
- міжнародне співробітництво з метою розвитку;
- вільний доступ до морів і від них — до країн, що їх не мають.

Значна частина міжнародних принципів ЗЕД діє в межах інтеграційних угруповань. Так, принципи ЗЕД у Європейському Союзі містяться в Білій книзі (1985 р.) і включають:

- контроль і оформлення документів на товари, що перетинають національні кордони;
- свободу пересування осіб для працевлаштування або постійне місце проживання у будь-якій країні;
- уніфікацію технічних норм і стандартів;
- відкриття споживчих ринків;
- лібералізацію фінансових послуг;
- поступове відкриття ринку інформаційних послуг;
- лібералізацію транспортних послуг;
- створення сприятливих умов для промислового співробітництва з урахуванням законодавства про права на інтелектуальну і промислову власність;
- усунення фіскальних бар'єрів. [18, с. 25]

На національному рівні принципи ЗЕД закріплюються в законодавчих актах відповідних країн. Так, в Україні, згідно зі статтею 2 Закону "Про зовнішньоекономічну діяльність", суб'єкти господарської діяльності керуються такими принципами:

— суверенітет у здійсненні ЗЕД: суб'єкти ЗЕД самостійно і незалежно здійснюють ЗЕД на території України, неухильно виконуючи усі договори і зобов'язання країни в галузі міжнародних економічних відносин;

— свобода ЗЕД: суб'єкти ЗЕД добровільно вступають у зовнішньоекономічні зв'язки; мають право здійснювати ЗЕД у будь-яких формах; зобов'язані додержуватися встановленого порядку при здійсненні ЗЕД; мають виключне право власності на всі одержані ними результати ЗЕД;

— юридична рівність і недискримінація. Цей принцип полягає в рівності перед законом усіх суб'єктів ЗЕД, незалежно від форм власності; забороні будь-яких дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками; неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів;

— верховенство закону: ЗЕД регулюється тільки законами України; забороняється застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що в будь-який спосіб створюють для суб'єктів ЗЕД умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України;

— захист інтересів суб'єктів ЗЕД. Цей принцип полягає в тому, що Україна як держава забезпечує рівний захист інтересів усіх суб'єктів ЗЕД та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно із законами України, а також рівний захист усіх українських суб'єктів ЗЕД за межами України згідно з нормами міжнародного права; здійснює захист державних інтересів України, як на її території, так і за її межами лише відповідно до її законів, умов підписання нею міжнародних договорів та норм міжнародного права;

— еквівалентність обміну, неприпустимість демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів. [3, с. 52]

Основні суб'єкти та види ЗЕД. Право суб'єктів господарювання на здійснення ЗЕД

До основних суб'єктів ЗЕД відносяться (рис. 1.1):

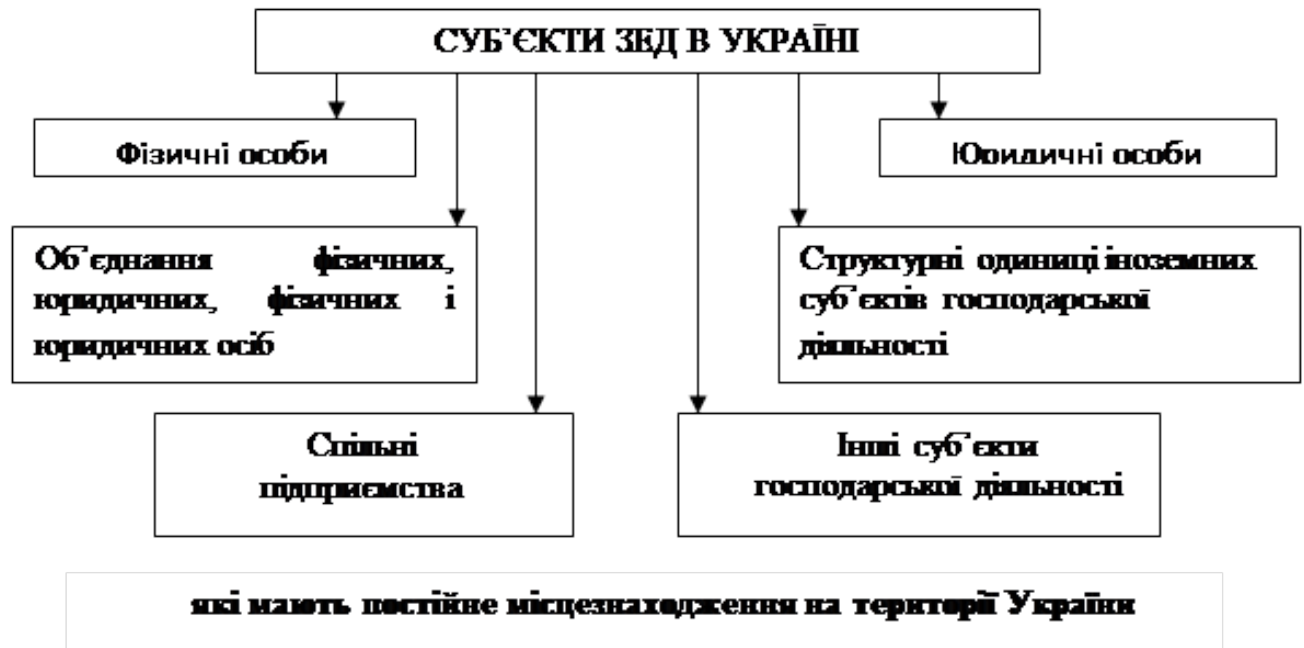

Рис. 1.1. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності в Україні

— фізичні особи — громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно із законами України і постійно проживають на території України;

— юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на її території;

— об'єднання фізичних, юридичних, фізичних та юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно із законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність; [21, с. 110]

— структурні одиниці суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно із законами України (філії, відділення тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;

— інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України.

Відповідно до чинного законодавства, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності можуть здійснювати такі її види:

- експорт та імпорт товарів, капіталів і робочої сили;
- надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, юридичних, туристських та інших, а також надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України;
- наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання і підготовка спеціалістів на комерційній основі;
- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;
- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних та страхових установ за межами України; створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених її законом; [4, с. 34]
- спільна підприємницька діяльність між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами;

— підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торгових марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності. Аналогічна діяльність суб'єктів за межами України;

— організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, здійснюваних на комерційній основі, за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

— організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту у випадках, передбачених законодавством України;

— товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

— орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

— операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку;

— роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами;

— робота іноземних фізичних осіб на контрактній платній основі із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами.

Нормативно-правовими актами України передбачено ряд вимог щодо виникнення права у суб'єктів ЗЕД на здійснення цієї діяльності.

Здійснювати будь-яку зовнішньоекономічну діяльність мають право усі суб'єкти ЗЕД. [49, с. 80]

Право на здійснення ЗЕД виникає у фізичної особи з моменту придбання нею громадянської дієздатності, порядок, терміни та інші умови виникнення якої регулюються законодавством України, насамперед Цивільним кодексом. Фізичні особи, що мають постійне місце проживання на території України, мають відповідне право, якщо вони зареєстровані як підприємці. Фізичні особи, що не мають такого права, набувають його, якщо вони є суб'єктами господарської діяльності за законами держави, в якій вони мають постійне місце проживання або громадянином якої вони є.

Юридичні особи мають право здійснювати ЗЕД відповідно до їх установчих документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи.

Підприємці мають право здійснювати ЗЕД після державної реєстрації їх як учасників. Цю реєстрацію виконує Міністерство економіки України на підставі подання заяви подавця, копій статутних документів або нотаріально завірених документів фізичної особи про їх реєстрацію як підприємця.

Крім заборони на втручання державних органів у ЗЕД її суб'єктів у випадках, не передбачених чинним законодавством, аналізованих як обмеження права на здійснення ЗЕД, встановлений цілий ряд інших гарантій цієї діяльності. Так, суб'єкт ЗЕД, що одержав від певної діяльності у власність засоби, майно й немайнові права та інші результати, має право володіти, користуватися і розпоряджатися ними за власним бажанням. [13, с. 41]

Вилучення результатів ЗЕД у власника в будь-який платній і безкоштовній формі без його згоди забороняється, крім випадків, передбачених законодавством України.

Усі суб'єкти ЗЕД України мають право відкривати свої представництва на території інших держав згідно з їх законами, а також брати участь у міжнародних неурядових економічних організаціях.

Іноземний суб'єкт господарської діяльності при здійсненні ним ЗЕД має право на відкриття в Україні свого представництва. Здійснення іноземною фірмою операцій із продукцією українського походження без

вивозу її з митної території України, включаючи продаж, обмін і передачу іншим особам, вирішується тільки при наявності зареєстрованого "представництва іноземного суб'єкта господарської діяльності". Реєстрація представництва необхідна також при бажанні іноземної фірми відкрити рахунок в українських банках. [14, с. 25]

Для іноземних суб'єктів господарської діяльності запроваджуються такі правові режими.

1. Режим найбільшого сприяння (РНС), який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків та зборів, якими користується або буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано згаданий режим. Винятком є випадки, коли зазначені мита, податки, збори та пільги по них встановлюються в рамках спеціального режиму, визначеного нижче.

2. Національний режим, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають прав та обов'язків не менше, ніж суб'єкти господарської діяльності України. Отже, у сфері зовнішньої торгівлі, принцип національного режиму доповнює принцип РНС і допускає, що імпортований товар, який перетинає кордон після оплати мита й інших зборів, повинен одержувати режим не менш сприятливий, ніж режим, який одержують аналогічні товари, виготовлені вітчизняними виробниками.

3. Спеціальний режим, який застосовується до територій спеціальних економічних зон, до територій митних союзів, до яких входить Україна, а також у разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України. [25, с. 18]

У практиці міжнародних економічних організацій системи ООН іноді використовується термін "справедливий та недискримінаційний режим". Але він не має чіткого визначення та використовується для нагадування щодо несправедливості в тій чи іншій економічній сфері (наприклад, у торгівлі).

1.3. Регулювання ЗЕД в Україні

Об'єктивними підставами регулювання зовнішньоекономічної діяльності є ймовірність виникнення суперечностей між інтересами суб'єктів ЗЕД (зокрема, щодо отримання максимального прибутку) та публічними інтересами і пов'язана з цим потреба забезпечення балансу цих інтересів за допомогою правових засобів.

Відповідно до ст. 7 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" регулювання ЗЕД в Україні здійснюється згідно з іфінципами, визначеними у ст. 2 цього Закону, з метою:

- забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України;
- стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, у тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів ЗЕД України;
- створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн. [6, с. 60]

Регулювання ЗЕД в Україні здійснюється:

- а) Україною як державою в особі її органів в межах їх компетенції;
- б) недержавними органами управління економікою (товарними, фондовими, валютними біржами, торговельними палатами, асоціаціями, спілками та іншими організаціями коопераційного типу), що діють на підставі їх статутних документів;
- в) самими суб'єктами ЗЕД на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними.

Таким чином, залежно від суб'єкта регулювання слід розрізняти державне та недержавне регулювання ЗЕД. [7, с. 26]

Регулювання ЗЕД в Україні здійснюється за допомогою системи засобів такого регулювання, а саме:

- законів України;
- передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції;
- економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законів України;
- рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України;
- угод, що укладаються між суб'єктами ЗЕД і які не суперечать законам України.

Перелік засобів регулювання ЗЕД є вичерпним. Забороняється регулювання ЗЕД прямо не передбаченими законом актами державних і не державних органів.

Стаття 7 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" закріплює засади, завдяки яким досягається відповідність регулювання ЗЕД правовому господарському порядку України. Однак наразі повноцінна участь України у світових економічних процесах потребує відповідності такого регулювання і світовому економічному правопорядку. Міжнародною організацією, яка розробляє та запроваджує глобальні правила торгівлі між країнами, забезпечує її розвиток та передбачуваність, є Світова Організація Торгівлі (СОТ). [19, с. 32]

Наразі членами СОТ є 149 країн, на частку яких припадає понад 95% обсягів світової торгівлі. Головною умовою набуття членства в СОТ є відповідність національного законодавства принципам та нормам, які містяться в угодах СОТ і спрямовані на забезпечення кожному її членові безпечного й передбачуваного міжнародного торговельного середовища, а також продовження лібералізації торгівлі, сприяння економічному зростанню і розвитку. З огляду на те, що Україною прийняті зобов'язання щодо гармонізації національного законодавства з нормами та вимогами угод СОТ,

відповідність принципам цієї міжнародної організації виступає системною вимогою до регулювання (передусім державного) ЗЕД.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюють Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Міністерство економіки України, Державна митна служба України та інші органи відповідно до їх компетенції, визначеної ст. 9 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" (рис. 1.2). [56, с. 120]

Рис. 1.2 Система органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні

Найвищим органом, який здійснює державне регулювання ЗЕД, є Верховна Рада України. До повноважень Верховної Ради України належать: прийняття законів з питань ЗЕД; визначення засад зовнішньої політики; надання у встановлений законом строк згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та їх денонсація (ст. 85 Конституції України). Виключно законами України визначаються, зокрема: статус іноземців; засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи; система оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної та іноземних валют на території України; порядок утворення та

функціонування вільних та інших спеціальних зон (ст. 92 Конституції України). [23, с. 10]

Кабінет Міністрів України забезпечує здійснення зовнішньої політики держави; забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; організовує і забезпечує здійснення ЗЕД України, митної справи; спрямовує і координує роботу органів виконавчої влади в галузі ЗЕД (ст. 117 Конституції України); укладає міжурядові договори України з питань ЗЕД у вішалках, передбачених Законом України "Про міжнародні договори України"; приймає рішення про введення режиму ліцензування і квотування експорту (імпорту) за поданням Міністерства економіки України з визначенням списку конкретних товарів, що підпадають під акти режиму, і строків дії такого режиму (це повноваження прийняте відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України від 12 січня 1993 р. № 6-93 "Про квотування і ліцензування експорту товарів (робіт, послуг)"); забезпечує виконання рішень Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй з питань ЗЕД. [17, с. 118]

Національний банк України представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків; здійснює валютне регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організовує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію на здійснення валютних операцій; забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними та банківськими металами (ст. 7 Закону України від 20 травня 1999 р. "Про Національний банк України").

Функції центрального органу виконавчої влади в галузі ЗЕД спершу виконувало Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі України (МЗЕЗТорг). Відповідно до Указу Президента України від 15 грудня 1999р. №15 73/99 МЗЕЗТорг України був ліквідований з передачею його функцій Міністерству економіки України. Указом Президента України від 21 серпня

2001 р. № 724/2001 Міністерство економіки України було перейменовано у Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, а Указом від 20 квітня 2005 р. № 677/2005 - знову у Міністерство економіки України.

Згідно з Положенням про Міністерство економіки України, затвердженим Указом Президента України від 23 жовтня 2000 р. № 1159/2000, Міністерство здійснює такі функції у сфері ЗЕД:

а) інфограмно-координаційні, зокрема:

- забезпечує реалізацію державної зовнішньоекономічної політики, розробляє концепцію та стратегію розвитку зовнішньоекономічного потенціалу України, механізмів державного регулювання зовнішніх економічних зв'язків; аналізує стан і прогнозує тенденції розвитку вітчизняних товарних ринків та вплив на них світових ринків;

- проводить постійний моніторинг розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, аналізує ефективність експорту та імпорту, розробляє та забезпечує реалізацію заходів щодо розвитку і поліпшення структури експорту та імпорту; розробляє рекомендації для відповідних галузей економіки з урахуванням кон'юнктурних змін світового ринку; бере участь у складанні зовнішньоторговельного і платіжного балансів;

- готує пропозиції та здійснює заходи щодо встановлення системи тарифного та нетарифного регулювання ЗЕД.

б) регуляторні та реєстраційно-дозвільні, зокрема:

- здійснює ліцензування зовнішньоекономічних операцій;
- визначає рівень індикативних цін та публікує їх перелік;
- застосовує до суб'єктів ЗЕД України та іноземних суб'єктів господарювання спеціальні санкції, передбачені ст. 37 Закону "Про зовнішньоекономічну діяльність";

- проводить реєстрацію представництв іноземних суб'єктів господарювання та узагальнює інформацію про їх діяльність;
- забезпечує державне регулювання у сфері здійснення українських інвестицій у не грошовій формі за кордон. [37, с. 21]

Органи державного регулювання ЗЕД України можуть створювати свої територіальні підрозділи (відділення), якщо це впливає з їх компетенції, яка визначається законами України та положеннями про ці органи. Дії зазначених підрозділів (відділень) не повинні суперечити нормативним актам місцевих рад, за винятком випадків, коли такі дії передбачені або впливають із законів України (ст. 10 Закону "Про зовнішньоекономічну діяльність").

Ліцензування зовнішньоекономічних операцій є адміністративним, нетарифним методом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і являє собою комплекс дій органу виконавчої влади з надання дозволу на здійснення суб'єктом ЗЕД експорту (імпорту) товарів. [40, с. 96]

З огляду на те, що ліцензування зовнішньоекономічних операцій здатне справляти значний обмежувальний вплив на міжнародну торгівлю, його застосування підлягає жорсткій регламентації в рамках СОТ. Так, Угода про процедури ліцензування імпорту встановлює, що ліцензування імпорту повинне бути простим, прозорим та передбачуваним. Зокрема, ця Угода:

- зобов'язує органи державної влади публікувати достатню інформацію щодо цілей та процедур надання ліцензій;
- встановлює порядок повідомлення СОТ державами-членами у разі впровадження нових або зміни існуючих процедур ліцензування імпорту;
- встановлює загальні критерії оцінки компетентними органами заявок на отримання ліцензій.

Порядок ліцензування зовнішньоекономічних операцій, що встановлений ст. 16 Закону "Про зовнішньоекономічну діяльність", наближений до вимог СОТ (зазначена стаття була викладена у новій редакції Законом України № 1315-ІУ від 20 листопада 2003 р. на виконання Програми

заходів щодо завершення вступу України до СОТ, затвердженої Указом Президента України від 5 лютого 2002 р. № 104) та передбачає здійснення ліцензування експорту (імпорту) товарів у двох формах.

1) У формі автоматичного ліцензування.

Автоматичне ліцензування — це комплекс дій органу виконавчої влади з надання суб'єкту ЗЕД дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких не встановлюються квоти (кількісні або інші обмеження). Автоматичне ліцензування не справляє обмежувального впливу на товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

2) У формі неавтоматичного ліцензування.

Неавтоматичне ліцензування - це комплекс дій органу виконавчої влади з надання суб'єкту ЗЕД дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких встановлюються певні квоти. Неавтоматичне ліцензування використовується в разі встановлення квот на експорт (імпорт) товарів. Експортною (імпортною) квотою є граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях. [1, с. 72]

Ліцензування експорту (імпорту) товарів запроваджується в Україні в разі:

- значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку;
- необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я, людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;
- експорту, імпорту дорогоцінних металів, крім банківських металів;

- необхідності застосування заходів захисту вітчизняного товаровиробника;
- необхідності авторських прав;
- необхідності України.

Рішення про застосування режиму ліцензування експорту (імпорту) товарів, у тому числі встановлення квот, приймається Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства економіки України з визначенням списку конкретних товарів, експорт (імпорт) яких підпадає під режим ліцензування, періоду дії цього режиму та кількісних або інших обмежень щодо кожного товару. [10, с. 30]

У разі застосування антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника рішення про запровадження режиму ліцензування приймається Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі.

Ліцензії видаються Міністерством економіки України, а також у межах наданих ним повноважень - відповідним республіканським органом Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій на підставі заявок суб'єктів ЗЕД, що подаються за формою, встановленою Мінекономіки.

У разі запровадження режиму автоматичного ліцензування заявка на одержання ліцензії та інші необхідні документи може подаватися в будь-який робочий день до митного оформлення товарів. Строк видачі ліцензії не повинен перевищувати 10 робочих днів від дати одержання заявки та інших необхідних документів, що відповідають установленим вимогам. [60, с. 18]

У разі запровадження режиму неавтоматичного ліцензування строк розгляду заявок не повинен перевищувати 30 днів від дати одержання заявки, якщо вони розглядаються.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОГО ТА ГАЛУЗЕВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

2.1. Інтеграція України в ЄС: переваги та недоліки

Стратегічним напрямом зовнішньої політики України є інтеграція в ЄС, що дозволить країні поліпшити позиції в світовій господарській системі, забезпечити сталий економічний розвиток, підвищити рівень національної конкурентоспроможності, зайняти «нішу» в світовому політичному і культурному просторі, досягти високих соціальних стандартів.

Економічна інтеграція надає можливості використовувати фонди регіонального розвитку ЄС для прискорення виходу на рівень економічного розвитку, властивий більш розвиненим країнам ЄС. Важливе значення в напрямку розширення європейської інтеграції України набуває підписання Угоди про асоціацію. Важливою складовою частиною нової угоди з ЄС є створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Серед основних економічних переваг укладання Угоди про асоціацію доцільно виділити наступні:

– По-перше, поліпшення умов експорту в ЄС української продукції, в першу чергу, за рахунок скасування ввізного мита, а також зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією.

– По-друге, прискорення темпів економічного зростання.

– По-третє, збільшення кількості зайнятих економічною діяльністю.

– По-четверте, розширення дохідної частини державного бюджету.

– По-п'яте, залучення прямих іноземних інвестицій в Україну.

– По-шосте, поліпшення ділового та інвестиційного клімату для національних підприємств. [42, с.39]

Інтеграція в світову економіку нерідко розглядається як фактор, що має вирішальне значення для забезпечення економічної ефективності та конкурентоспроможності. В процесі інтеграції в ЄС, щоб досягти успіху,

будь-яке підприємство змушене ефективно використовувати наявні ресурси: матеріальні, фінансові та потенціал співробітників, а також аналізувати навколишнє середовище, в якому воно функціонує. Все це призводить до того, що підприємства постійно розвиваються, змінюють функції, цілі, завдання, методи організації і пристосування до мінливих умов господарської діяльності.

Підтримання необхідного рівня конкурентоспроможності не тільки вимагає постійних зусиль, але і продуманих цілеспрямованих дій стратегічного характеру. Відносний характер конкурентоспроможності проявляється в тому, що конкуруючий на одних ринках об'єкт виявляється абсолютно неконкурентоспроможним на інших. [7, с. 81]

Конкурентоспроможність не виникає спонтанно і автоматично, вона виникає в результаті змін в макро і мікро оточенні, і не є єдиним результатом підприємництва, а є результатом дії багатьох соціально-економічних факторів.

До позитивних наслідків відноситься те, що об'єднаний ринок 27 європейських країн з населенням 450 млн чоловік може стати найбільшим у світі споживачем українських товарів (частка цих країн в українському експорті досягне 35%). Для ЄС підвищується роль України у зовнішньоекономічній сфері. Відкриваються можливості розвитку деяких конкретних напрямів – легальна міграція і пересування людей; інтеграція в транспортну, енергетичну та телекомунікаційну мережі та європейський дослідницький простір; нові інструменти захисту і сприяння інвестиціям; підтримка інтеграції у глобальний ринок.

Негативними наслідками для України можуть бути:

– погіршення конкурентних позицій по експорту деяких товарів (електрообладнання, електроенергетичні машини і обладнання, одяг і аксесуари, меблі і особливо чорні метали) середньої технологічності внаслідок поширення на нових членів ЄС європейських угод щодо

лібералізації торгівлі, а також митних преференцій, які надаються країнам, що розвиваються;

– впровадження в нових країнах ЄС нетарифних обмежень, технічного, санітарного, ветеринарного контролю, що для української сільськогосподарської продукції може спричинити повне закриття цих ринків;

– певні транспортні проблеми і зменшення обсягів пасажирських перевезень внаслідок введення візового режиму з новими членами ЄС, особливо в прикордонних областях Західної України;

– обмеження доступу робочої сили на ринки праці нових країн ЄС, виникнення проблем з працевлаштуванням громадян України і депортація нелегально працюючих громадян в цих державах, що призведе до зменшення обсягів валютних надходжень, особливо в західні регіони України.

Безумовною перешкодою для членства України в ЄС залишається величезний розрив у рівні економічного розвитку України та європейських країн. Показник рівня життя в Україні навіть з урахуванням паритету купівельної спроможності становить приблизно 15% від середнього показника країн Євросоюзу. [28, с. 12-13]

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновки що інтеграція України в ЄС – це дуже важливий і складний процес, який призведе до розширення торговельних відносин, соціальної та економічної бази, поліпшення умов торгівлі, надання певних преференцій у різних сферах.

В процесі інтеграції до ЄС Україна отримає значно більше економічних переваг, ніж негативних наслідків, тому український уряд розглядає «раціональну» інтеграцію України в світову економіку як одну з пріоритетних напрямків розвитку.

В сучасних умовах економічна безпека держави виступає одним з головних елементів забезпечення економічної стабільності та розвитку. Про це йдеться і у Статті 17 Конституції України: «Захист суверенітету і

територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу». Саме тому економічна безпека потребує посиленої уваги з боку виконавчої влади, а також науковців.

Економічна безпека досліджується у наукових працях таких відомих вітчизняних та зарубіжних науковців, як О. Барановський, О. Білоус, З.Варналій, О.Власюк, В.Геєць, Г. Дарнопих, М. Єрмошенко, О. Жихор, С.Кіреєв, С. Мочерний, В. Мунтіян, В. Рудніцький, В. Шлемко, та ін.

Економічна безпека включає в себе дев'ять складових які визначені у п. 3 Наказу «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України»: виробнича безпека; демографічна безпека; енергетична безпека; зовнішньоекономічна безпека; інвестиційно-інноваційна безпека; макроекономічна безпека; продовольча безпека; соціальна безпека; фінансова безпека. [51, с. 28]

Таким чином, на стан економічної безпеки країни впливає чимала кількість як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, які зумовлюють недостатній рівень складових економічної безпеки.

Зовнішні загрози виникають за межами країни. Як правило, це така зміна навколишнього середовища, яка може завдати державі збитків. Внутрішні загрози економічної безпеки виникають безпосередньо в середині країни. Основні внутрішні та зовнішні загрози представлені на рис. 2.1.

<ul style="list-style-type: none"> - умови зовнішньої торгівлі; - залежність держави в сфері стабільності постачання енергоносіїв. 	<ul style="list-style-type: none"> - низька конкурентоспроможність продукції; - невисокий рівень життя більшої частини населення; - високий рівень корупції; - витік капіталу за кордон.
--	--

Рис. 2.1. Загрози економічній безпеці України

Майбутнє України, добробут і процвітання нації залежить також від національних інтересів країни, серед яких виділяють: забезпечення ефективного розвитку національної промисловості; створення самодостатньої, конкурентоспроможної, соціально спрямованої, потужної національної економіки; здійснення кардинальної модернізації виробництва та розвиток його наукомістких галузей; забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції; удосконалення товарної структури експорту й імпорту; захист національного ринку від несприятливої дії світової кон'юнктури та іноземної конкуренції; створення рівних соціальних та економічних можливостей для всіх громадян України; здобуття Україною належного місця у світовому поділі праці та міжнародній торгівлі, інтеграція у світове господарство; побудова економічних відносин з іншими країнами на засадах рівноправності та взаємовигідності; ефективне використання Україною свого вигідного географічного положення для здійснення міжнародного транзиту та інші інтереси [18, с. 124].

Проте, у Концепції національної безпеки України запропоновано розглядати лише один національний інтерес, який стосується економічної безпеки України, – це створення самодостатньої соціально орієнтованої ринкової економіки.

На жаль, в Україні не сформована чітка, цілісна система національних економічних інтересів. Це є приводом для урядовців різних рівнів чинити різні дії, які не є інтересами держави. Для того, щоб уникнути

таких явищ потрібно: створити відповідну нормативну базу, створити банк даних національних економічних інтересів, проводити моніторинг національних економічних інтересів, проводити моделювання національних економічних інтересів, забезпечити баланс національних економічних інтересів та їх взаємодію.

Отже, для підтримки належного рівня економічної безпеки України потрібна підтримка держави та її сприяння в економічній, соціальній та технологічній сферах. Основними напрямками державної політики у цих сферах є: контроль за використанням бюджетних коштів; недопущення монополізації галузей економіки; запобігання впливу робочої сили та інтелектуального капіталу; модернізація медичного обслуговування; збільшення експорту та зменшення імпорту; створення умов для збільшення науково-технологічного потенціалу.

Квотування сільськогосподарської продукції українських виробників та проблеми виходу на європейські ринки.

Зовнішня торгівля відіграє важливу роль в економіці України. Аналіз статистичних даних надав змогу констатувати про тенденцією останніх 5 років, яка полягає у скороченні виручки від експорту товарів та одночасному скороченні експорту агропромислової продукції. Проте, не дивлячись на загальний негативний тренд, експорт агропромислової продукції скорочувався значно швидшими темпами ніж аграрний, а у 2017р. спостерігалось зростання експорту сільськогосподарської продукції. Так за 2017р. експорт сільськогосподарської продукції склав 17,8 млрд дол. США, що на 16% більше ніж за 2016 р. [21, с. 89]

Впровадження європейських норм дозволило вітчизняним суб'єктам господарювання отримати дозвіл на поставки в ЄС м'яса птиці, риби та рибопродуктів, меду, яєць і яйцепродуктів, молока і молочних продуктів, колагену, кишкової сировини, равликів, а також нехарчових продуктів тваринного походження – наприклад, пуху, пір'я та шкірсировини,

технічного казеїну тощо. У «Звіті про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 р.» уточнено, що «290 українських виробників тваринної продукції вже пройшли процедури перевірки та отримали право на експорт продуктів тваринного походження до ЄС, з них – 110 виробники харчових продуктів тваринного походження» [13, с. 72].

Упродовж 2017 р. суттєво збільшився експорт сільськогосподарської продукції, зокрема за січень-вересень 2017р. збільшився на 24,3% порівняно з відповідним періодом 2016 р. і становив 13,07 млрд дол. У структурі експорту за січень – вересень 2017 р. найвагоміші позиції обіймають соняшникова олія – 24,8%, кукурудза – 18%, пшениця та суміш пшениці і жита – 14,45%, соя – 4,84%, ячмінь – 4,6% та насіння ріпаку – 4,6%. [58, с. 109]

За підсумками 2017 р. локомотивом нарощення аграрного експорту стало збільшення реалізації соняшникової олії на +16% (+597 млн дол.). Україна вже декілька років поспіль є світовим лідером з виробництва і експорту соняшникової олії. В той же час, експорт насіння і плодів олійних культур зріс на +525 млн дол. (де ключове місце займають ріпак і соєві боби), а експорт зернових культур – на +428 млн дол. (в основному за рахунок кукурудзи).

На тлі спадаючого обсягу загальної експортної виручки зростає частка сільськогосподарської продукції. За останні 5 років частка продукції АПК у структурі експортної виручки України зросла з 27% у 2013 році до 41% у 2017 р. Проте варто зазначити, що основу аграрного експорту все ще становить експорт сировини, а саме продукція рослинного походження – пшениця, кукурудза, ячмінь та соєві боби. Частка цієї продукції в структурі становить порядку 55%.

Доречно вказати на значне зростання експорту окремих товарних позицій сільськогосподарської продукції порівняно з 2016 р. Так, бобових овочів, свіжих або охолоджених (на суму 20,9 млн дол.), масла

вершкового та інших жирів, вироблених з молока (на 64,2 млн дол.), яловичини мороженої (на 34,1 млн дол.), абрикос, вишень, персиків, слив збільшився майже в 8,4 рази та становив 6,4 млн дол.

Водночас необхідно вказати, що додаткові квоти прискорять ліквідацію ввізних мит ЄС на певні промислові товари, як це передбачено Угодою про асоціацію. Щодо сільськогосподарської продукції, то Україна зможе безмитно експортувати до ЄС більші обсяги пшениці, кукурудзи, ячменю, вівса та ячмінних круп та гранул. Ця пропозиція, безумовно, створює можливості експорту без застосування мита більших обсягів перероблених помідорів, натурального меду та виноградних соків до ЄС.

Зауважимо, що розширення торгових преференцій для нашої країни є позитивом, адже сільськогосподарські товаровиробники зацікавлені у максимальному знятті ввізних мит. Однак Європейський Союз прискіпливо захищає свого аграрного товаровиробника: висунуто низку жорстких вимог до якості продукції, тому й процес збільшення квот на деякі групи товарів не означає збільшення їх експорту.

Українським виробникам сільськогосподарської продукції варто не чекати збільшення квот, а докладати зусиль до самостійного просування продукції на експорт. Після того, як товар чи бренд буде відомим та упізнаваним (цьому сприятиме аналіз ринків збуту країн ЄС, орієнтація на потреби кінцевого споживача, маркетинг продукції та ін.), можна збільшувати свою присутність на ринку сільськогосподарської продукції ЄС.

Формування інноваційної складової економічної безпеки України в умовах євроінтеграції.

На даному етапі в Україні відбуваються процеси адаптації економіки у європейський простір, і тому головною особливістю зміцнення економічної безпеки України є впровадження інновацій в умовах глобалізації для того, щоб бути конкурентоспроможною країною.

Значний внесок у розробку питань функціонування інноваційної економіки України у період глобалізації внесли такі зарубіжні, вітчизняні науковці та практики, як М. Гаман, В. Геєць, А. Гош, І. Касабова, Г. Кассель, О. Михайловська, Ф. Найта, А. Улюкаєв, М. Флемінг, та інші. Однак на сьогоднішній день залишаються нерозкритими питання пов'язані з перспективами розвитку інноваційної економіки України в європейському економічному просторі в умовах глобальних викликів.

Інноваційна економіка – економіка, яка розвивається на паритетному використанні наукових знань та інноваційних продуктів, готовності до їх практичної реалізації у різних сферах людської діяльності. [5, с. 67]

У наукових дослідженнях вітчизняних економістів переважає думка, що інноваційна економіка – це економіка заснована на знаннях та інформаційних технологіях. При цьому, передбачається, що головний ефект її полягає не просто у випуску високотехнологічної продукції, а в її продуктивному використанні в усіх сферах і галузях.

Глобалізація як визначальна тенденція виявляє, що інноваційна економіка у сучасному суспільстві стає визначною цінністю, адже інновації перетворились на важливий атрибут сучасного соціокультурного розвитку, виступають основним механізмом формування нових технологій, нових моделей поведінки, оновлення виробництва та організації знань, здійснення передумов для пошуку альтернативних шляхів розвитку країн, а також національної конкурентноздатності.

Основними тенденціями та змістом формування інноваційної економіки в Україні визначається адаптацією української економіки до економіки Європейського Союзу, що спрямовано на модернізацію суспільства та економіки у державах-членах. Це відповідає європейському вибору України та визначає її інтеграцію у європейський освітній, науковий та технологічний простір з одночасним поширенням відповідних досягнень в науці, технологіях у Європі.

В Україні до сьогодні не сформовано науково обґрунтованої стратегії формування інноваційної економіки, яка б враховувала нагромаджений зарубіжний досвід формування інноваційних систем і була адаптована до українських реалій. Основною загрозою інвестиційній безпеці є недостатнє інвестування реального сектору економіки. Проблема зміцнення інвестиційної безпеки особливо актуальна для реалізації стратегії прискореного інноваційного зростання економіки, що має забезпечити розбудову ринкової економіки, соціальне спрямування глибокого соціально-технологічного реформування економіки, оновлення системи менеджменту в промисловості, освоєння нових видів діяльності у сфері послуг.

Однією з умов досягнення довготривалих позитивних темпів економічного розвитку як економічної безпеки країни в цілому, є активна інноваційна сфера діяльності. В основі інноваційного шляху розвитку інноваційної економіки України лежить цілеспрямований процес пошуку, підготовка свідомості, реалізації і комерціалізації науково-технічних нововведень, які дозволяють підвищити ефективність суспільного виробництва, покращити життєдіяльність суспільства та особистості, включаючи високий ступінь захищеності індивіда.

Однак проблема полягає в тому, що формування інноваційної економіки України у європейському просторі ускладнюється реалізацією найважливіших завдань таких як: технологічне оновлення традиційних галузей економіки і створення нових виробництв. Вирішення даних проблем не можливо здійснити без інтеграції в міжнародний економічний простір, а саме через процес вивчення і впровадження досвіду країн, які набули помітного інноваційного спрямування економіки.

Таким чином, підсумувавши вище сказане, можна цілком впевнено сказати, що перспективними напрямками на сучасному етапі України є підтримка та розвиток найтісніших міжнародних зв'язків в науково-технічному співробітництві з європейськими країнами та країнами, що

розвиваються. Розвиток формування інноваційної складової економічної безпеки України значно взаємопов'язан з співпрацею із міжнародною науково-технологічною діяльністю України, що є необхідним для досягнення стратегічних цілей, осучаснення науково-технологічного базису держави, посилення її інтеграційного потенціалу в світі.

Економічні перетворення, які відбуваються в Україні, мають на меті послідовну інтеграцію українських підприємств до системи міжнародних економічних зв'язків, з одного боку, та залучення іноземних підприємств до діяльності в Україні – з другого. Теоретична сутність основного завдання ефективного управління зовнішньоекономічним співробітництвом полягає в адаптації економіки кожної країни до системи світового господарства, а отже, і до процесів міжнародного поділу праці та міжнародної кооперації, що особливо актуально в умовах зростаючих тенденцій до глобалізації (регіональний і глобальний аспект ЗЕД). Виходячи із стратегічної мети зовнішньоекономічної політики України, основне завдання зовнішньоекономічного співробітництва полягає у адаптації управління на усіх рівнях до умов, стандартів та вимог стратегічного партнера, тобто ЄС. [20, с. 32]

Втім світова практика показує, що близько 85 % зовнішньоекономічних операцій здійснюють підприємства, фірми, організації, а 15 % - міністерства, відомства, союзи підприємців. Тому цілком правомірним та необхідним є розробка практичних аспектів вдосконалення менеджменту зовнішньоекономічними зв'язками на рівні підприємств в контексті євроекономічної інтеграції України.

Курс на європейську інтеграцію є природним наслідком здобуття Україною незалежності. Його витoki — в історії нашого народу й у свідомленні права жити в демократичній, економічно розвинутій, соціально орієнтованій країні. Його мета — створення шляхом масштабних внутрішніх перетворень умов для входження до спільноти європейських розвинутих

країн. Сьогодні цей курс є домінантою внутрішньої та зовнішньої державної політики.

Переходячи до вивчення практики зовнішньоекономічного співробітництва України з країнами ЄС, зазначимо, що Європейський Союз відкрив свій ринок для України в квітні 2014 року. Тоді Рада ЄС зменшила або скасувала митні тарифи на товари українського походження в односторонньому порядку. З січня 2016 р. торгові преференції замінила Угода про зону вільної торгівлі. Україна і ЄС вже більше трьох років торгують в «особливому» режимі. Так, і в 2016 р. Європейський Союз продовжував зміцнювати свої позиції ключового торговельного партнера України. Протягом 2016 р. двостороння торгівля між Україною та ЄС зростала (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Зовнішня торгівля товарами та послугами України з ЄС у 2016 р.

	2016	2015	2016/2015	
			млн. США	%
ЗТО всього по Україні	90547,5	89231,3	1316,2	101,5
ЗТО з ЄС	35923,2	33243,1	2680,1	108,1
Питома вага в загальному обсязі, %	39,7	37,2		+2,5
Експорт всього з України	45994,2	46647,9	-653,7	98,6
Експорт до ЄС	16448,5	15287,1	1161,4	107,6
Питома вага в загальному обсязі, %	35,8	32,7		+3,1
Імпорт всього до України	44553,3	42583,4	1969,9	104,6
Імпорт з ЄС	19474,6	17956,1	1518,9	108,5
Питома вага в загальному обсязі	43,7	42,2		+1,5
Сальдо всього по Україні	+1440,9	+4064,5	-2623,6	
Сальдо з ЄС	-3026,1	-20668,9	-357,2	

За рік загальний обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС склав 35 923,2 млн. дол. США, з яких 30 635,2 млн. дол. США припало на торгівлю товарами, а 5 287,5 – на торгівлю послугами. У порівнянні з 2015 р. загальний обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС склав 108,1%. Експорт товарів та послуг до країн ЄС у 2016 р. склав 16 448,5 млн. дол. США, імпорт – на 19 474,6 млн. дол. США у двосторонній торгівлі.

Найбільше зростання українського експорту до ЄС спостерігалось по наступних окремих категоріях товарів (рис. 2.2).

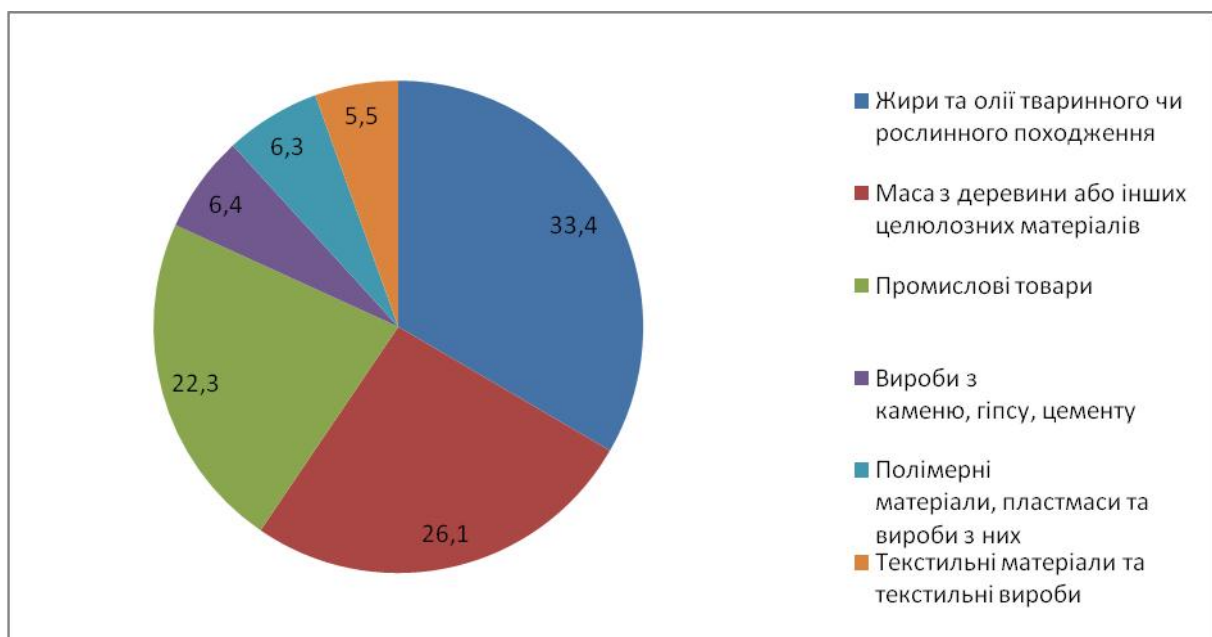

Рис. 2.2 Експорт товарів до ЄС, 2016 р.

За наведеними даними бачимо, що найбільше Україна експортувала до ЄС жирів та олії тваринного чи рослинного походження, а також маси з деревини або інших целюлозних матеріалів, промислові товари. Основними категоріями товарів, які імпортувалися з ЄС протягом 2016р, були:

- механічні та електричні машини;
- продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості;
- мінеральні продукти;
- транспортні засоби та пов'язані з ним устаткування та пристрої;

- полімери і пластмаси;
- готові харчові продукти;
- а також недорогоцінні метали та вироби з них.

Обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС у 2016 році становив 35,4% від загального обсягу торгівлі послугами України. Протягом звітнього періоду обсяг експорту українських послуг у країни-члени ЄС зріс порівняно з 2015 роком на 3,2%, а обсяг імпорту послуг з ЄС скоротився на 10,69%. [24, с. 71-72]

Головними імпортерами українських послуг у 2016 р. стали Великобританія, Німеччина, Кіпр та Польща. Основними європейськими експортерами послуг в Україну були Німеччина, Великобританія, Кіпр та Польща.

2.2. Особливості зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств в умовах євроінтеграції

Розвиток та вдосконалення міжнародної економічної інтеграції – це двигун світової економіки. Інтеграція як процес означає заходи, спрямовані на усунення дискримінації між національними економіками. Інтеграція є процесом створення оптимальної структури міжнародної економіки та правильного функціонування координаційних механізмів об'єднання. Це є процесом економічного співробітництва, який сприяє конвергенції економічних механізмів.

Наміри України щодо євроінтеграції обумовлені насамперед географічною близькістю Європейського Союзу та спільною історією, що сприяє формуванню відносин у сфері політики, економіки, покращення співробітництва між Україною та країнами ЄС. Здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємств та країни загалом лише посилює передумови для євроінтеграції. Тому зовнішньоекономічна діяльність стає стратегічним завданням на рівні держави. Вирішення цієї справи неможливе без ініціативної участі держави в міжнародній співпраці та економічного регулювання урядом зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

Аналіз підходів до визначення терміна «зовнішньоекономічна діяльність» дає змогу зробити висновок, що ЗЕД ведеться переважно на мікроекономічному рівні. Саме тому підприємство є одним з головних суб'єктів ЗЕД. На цій центральній ланці здійснюються виробництво продукції, надання послуг, відбувається безпосередній зв'язок працівників із засобами виробництва, знаходять прямий прояв стимули та відповідальність за ефективне використання ресурсів.

Під час виходу підприємства на зовнішні ринки національна економіка швидше пристосовується до системи світових господарських відносин,

формується економіка відкритого типу, за якої суб'єкти господарювання прагнуть реалізувати порівняльні та конкурентні переваги під час міжнародного розподілу праці, а також знайти практичне втілення на міжнародній арені. Однак динамічні умови формування ринкових відносин, плинність зовнішнього середовища обумовлюють складність здійснення ЗЕД товаровиробниками. [49, с. 54]

Необхідність товаровиробників більш прискіпливо ставитися до здійснення зовнішньоекономічної діяльності, процесу міжнародної співпраці та інтеграції викликана процесами глобалізації та диверсифікації міжнародних ринків вітчизняної продукції. Глобалізація істотно впливає на економічні, політичні та соціокультурні аспекти життєдіяльності країни. Ці наслідки особливо відчутні для України, яка цілком ініціативно та цілеспрямовано рухається до євроінтеграції. Адже країни, що досягли інтеграції, характеризуються більш швидкими темпами зростання економіки та рівнем життя населення, що створює передумови для розвитку демократії, захисту навколишнього середовища та поліпшення умов праці.

Чинною правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 30 листопада 2015 р., яка запроваджує умови посилення економічних та торговельних відносин, що ведуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

Іншим важливим кроком на шляху до євроінтеграції стала Угода про зону вільної торгівлі України з Європейським Союзом, що набула чинності 1 червня 2016 р. та яка покликана зменшити й скасувати тарифи щодо товарів, забезпечити лібералізацію торгівлі, а також адаптацію українського законодавства з законодавством ЄС для забезпечення вільного переміщення товарів і послуг між двома країнами та двостороннього рівноцінного відношення до підприємств, товарів на території України та ЄС. [39, с. 18]

Зона вільної торгівлі передбачає три галузі, в яких має проводитися лібералізація, такі як торгівля, рух робочої сили та рух капіталів. Її особливою ознакою виступає комплексна програма приведення регуляторних норм України до аналогічних стандартів ЄС. Такий захід повинен спричинити скасування торговельних бар'єрів, що не пов'язані з тарифною політикою, та можливість отримання доступу до ринків один одного. З цього випливає, що головною метою укладення вказаної угоди є забезпечення поетапного входження економіки України до єдиного ринку ЄС.

Для опанування темпів інтеграційних процесів потрібно вирізнити особливості здійснення зовнішньоекономічної діяльності та пріоритетні напрями щодо здійснення ЗЕД. На 2017 р. визначено сім пріоритетних напрямів співпраці між Україною та ЄС, таких як енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу. [23, с. 92]

Європейська інтеграція для України – це шлях до технологічної модернізації вітчизняного виробництва, оволодіння наукоємними технологіями, усунення технологічної відсталості, створення нових робочих місць, залучення іноземних інвестицій, перехід від індустріального розвитку до інноваційного, від постіндустріальної економіки до економіки знань, підвищення конкурентоспроможності продукції та виходу на світові ринки. Активізація євроінтеграції забезпечує інтенсивне включення України в міжнародну співпрацю щодо врегулювання конфліктів і протидії новим загрозам у сфері міжнародної безпеки.

До переваг, що отримує Україна від зони вільної торгівлі та інтеграції з ЄС, відносяться:

– входження в єдиний зовнішній ринок ЄС;

– постійне зростання експорту товарів і послуг, набуття статусу основного торговельного партнера для багатьох галузей ЄС, одного з лідерів постачання продовольства до ЄС; наявність тенденції до збільшення європейського експорту, що свідчить про залежність експорту від процесів глобальної інтеграції;

– додаткові торговельні преференції від ЄС для України (квоти на експорт без сплати мита);

– стійкість політичної системи, гармонізація національного законодавства із законодавством ЄС, реорганізація неефективного судового законодавства;

– розвиток середнього та малого бізнесу;

– підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, впровадження стандартів ЄС на вітчизняних підприємствах;

– отримання підприємством під час участі на світовому ринку знань та досвіду, які сприяють підвищенню ефективності його діяльності, що приводить до зменшення залежності від умов на внутрішньому ринку.

Згідно зі статистичними даними експорт товарів та послуг до країн ЄС постійно зростає. Така динаміка обумовлена інтенсифікацією інтеграційних процесів, що відбуваються в країні. У 2016 р. експорт послуг до країн ЄС збільшився на 77 млн. дол. США, експорт товарів зріс з 13 015,2 до 13 496,3 млн. дол. США (рис. 2.3).

Динаміка зміни географічної структури експорту товарів та послуг показує зменшення експорту до країн СНД на 2,6% та збільшення обсягу експортованих товарів та послуг до країн ЄС на 2,4% (рис. 2.4).

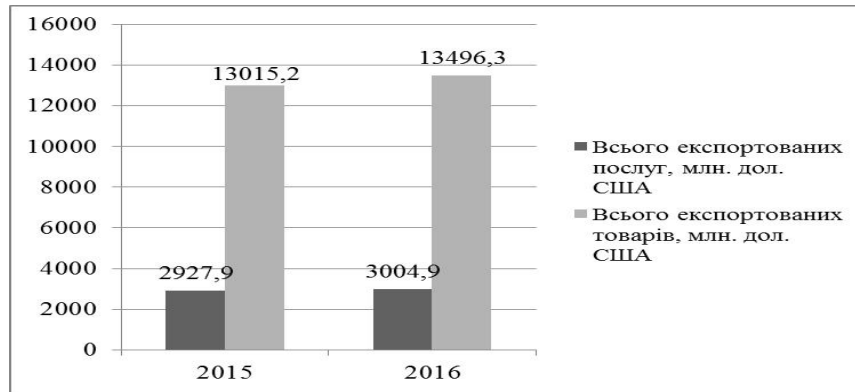

Рис. 2.3 Експорт товарів та послуг до країн ЄС з 2015 по 2016 рр.

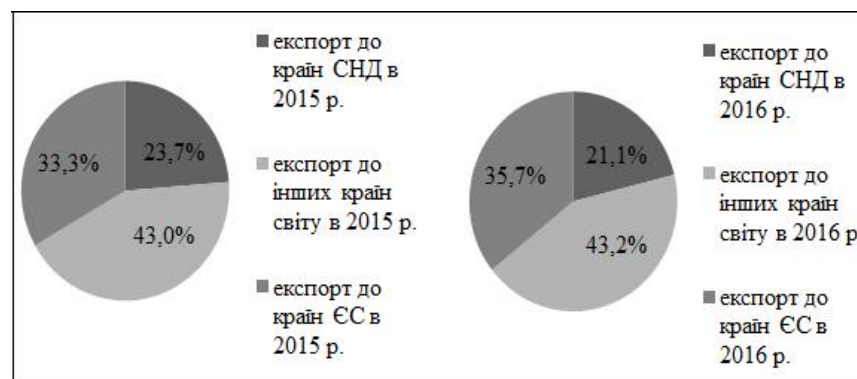

Рис. 2.4 Географічна структура експорту товарів та послуг України в 2015 та 2016 рр.

Потрібно зауважити, що інтеграція не може замінити розвинену економічну систему, спрямовану на розвиток внутрішнього ринку та накопичення внутрішніх заощаджень, підвищення національної конкурентоспроможності та активізацію інвестиційно-інноваційної діяльності, залучення довгострокових іноземних інвестицій та формування сильних та ефективних національних компаній. Саме тому розвиток національної економічної системи значною мірою залежить від можливості завоювання вітчизняними підприємствами конкурентних переваг на світових ринках. У євроінтеграційному процесі настає момент, коли із зовнішньополітичного питання він перетворюється на низку суттєвих та

досить складних завдань для внутрішньої політики. Положення Угоди про асоціацію України з ЄС визначають, що політична асоціація та економічна інтеграція України з Європейським Союзом залежить від прогресу в імplementації цієї Угоди, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу в наближенні з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах. Це свідчить про необхідність гармонізації та приведення у відповідність державного, політичного та економічного секторів в Україні. До 2017 р. близько 180 нормативно-правових актів було заплановано імplementувати відповідно до затверджених планів. Найбільш пріоритетними сферами були визначені конституційна реформа, реформа системи щодо запобігання, протидії та боротьби з корупцією, виборче законодавство, державне управління, реформа судової системи, механізму публічних закупівель, вдосконалення податкової системи та зовнішнього аудиту. В результаті 30% стандартів України приведено у відповідність до норм ЄС. Деякі українські та європейські експерти пояснюють такий низький темп проведення імplementаційної роботи тим, що в Україні відсутній єдиний координаційний центр. Замість нього зазначеною роботою займаються десятки органів державної влади, що загалом не приводить до позитивних наслідків. Додатково вказується на проблему бюрократизації системи державного регулювання. Потреба в погодженні багатьох питань із міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади зумовлює втрату часу та зусиль суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що не може не відобразитися негативно на показниках діяльності останніх.

Відповідно до Угоди про зону вільної торгівлі українська система технічного регулювання промислової продукції також має відповідати європейській, що створює потребу приведення всієї нормативно-правової бази у відповідність до норм ЄС та запозичення ідентичних технічних регламентів для вибраних категорій продукції. [8, с. 30]

Відсутність чітко визначеної зовнішньоторгової державної політики та неефективна організація здійснення ЗЕД на вітчизняних підприємствах, слабкі канали збуту продукції, недостатність досвіду роботи на зовнішніх ринках призводять до низького рівня ЗЕД українських суб'єктів господарювання. Також свій негативний ефект має недостатньо розвинута система міжнародних банківських розрахунків. Він виявляється в тому, що ускладнюються різноманітні валютні потоки вітчизняних учасників світового ринку, а також збільшується рівень валютних та кредитних ризиків. Усі зазначені проблеми, що стосуються ЗЕД, разом з існуванням вимог до якісної продукції, відповідності її показників стандартам ЄС виступають суттєвою перешкодою для ефективного здійснення ЗЕД українськими суб'єктами господарювання. [53, с. 122]

Ефективність здійснення зовнішньоекономічної діяльності сприяє відтворенню експортного потенціалу, покращенню конкурентоспроможності товарів на світових ринках. Розширення експортного потенціалу в контексті європейської інтеграції є важливим аспектом вдосконалення економічного становища країни, але, згідно зі статистичною інформацією, необхідно зазначити той факт, що експорт в Європейський Союз досі незначний. Особливо характерними є низькі показники експорту високотехнологічних товарів та послуг. Така ситуація пов'язана насамперед з недовершеною структурою конкурентних переваг національної економіки, що спирається перш за все на цінові фактори та порівняльні переваги у вартості природних та людських ресурсів. Нині Україна спрямована на отримання короткострокових результатів здійснення експортно-імпортних операцій і практично не враховує вимоги світового ринку щодо підвищення інноваційності промислового виробництва. Причинами є низька конкурентоспроможність та імідж підприємств як міжнародних партнерів на світовому ринку, низька якість продукції, що не відповідає європейським вимогам, морально застаріле та неякісне обладнання, застарілі технології,

неефективне управління та неорганізований процес виробництва. Як наслідок, продукція не відповідає вимогам європейського ринку.

Тому перед національними підприємствами постає важливе і досить складне завдання, що полягає у підвищенні ефективності зовнішньоекономічної діяльності. Проведення її аналізу допомагає зрозуміти, які зовнішньоекономічні операції з експорту й імпорту є найбільш вигідними. Багато науковців ототожнюють вихід на зовнішні ринки з початком конкурентної боротьби. Через це для результативної діяльності суб'єкта господарювання на зовнішньому ринку доцільно здійснювати контроль над кон'юнктурою ринку з боку управлінського персоналу та залучати всі наявні господарські засоби для досягнення високої конкурентоспроможності. [11, с. 92]

Ефективність здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємства пов'язана з багатьма внутрішніми та зовнішніми чинниками, серед яких провідне місце належить формуванню та реалізації результативної стратегії зовнішньоекономічної діяльності, яка є програмою розвитку діяльності підприємства на зовнішніх ринках, підкоренням визначеної частки ринку, розширенням та підтриманням конкурентних позицій.

Отже, консолідація в міжнародний економічний простір залежить на-самперед від ефективної стратегії ЗЕД, яка розробляється у комплексі із загальним стратегічним планом функціонування підприємства. Визначення конкретного переліку дій допомагає вітчизняним підприємствам з'ясувати основні заходи під час виходу на зовнішні ринки та можливості посилити свої конкурентні позиції на ринку.

Для покращення конкурентоспроможності вітчизняному товаровиробнику перш за все потрібно покращити якість продукції, яка б відповідала потребам та вимогам споживачів, стандартам якості. Вирішення цієї проблеми має розпочатися з оновлення застарілого

обладнання, ефективної організації виробничого процесу, підвищення кваліфікації робітників. Реалізація вищезазначеного можлива лише за умови вкладення капіталу, впровадженні сучасних інноваційних розробок. Вважається доцільним формування конкурентних переваг вітчизняних виробників на прогресивних, проривних інноваціях в пріоритетні галузі, що забезпечить інтенсивний розвиток економіки, сприятиме оптимізації структури експорту.

Тому вважається доцільним створити в країні умови, які будуть сприяти поживленню інвестиційних процесів (наприклад, для активного залучення іноземних інвестицій, спрямованих на оновлення вітчизняних підприємств).

Основним джерелом інвестування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств тривалий період часу залишаються власні кошти підприємств (94,8% у 2016 р. від загального обсягу фінансування). Загалом витрати держави на інноваційну діяльність у 2016 р. склали 0,07% від ВВП, що значно менше, ніж в країнах ЄС-28. Провідні країни ЄС-28, зокрема Швеція, Німеччина, Данія, Франція, виділяють 2 – 3% від ВВП, що сприяє постійному розвитку економіки та забезпечує лідируючі позиції на світових ринках. Така несприятлива ситуація гальмує якісний розвиток підприємств та їх конкурентоспроможність на міжнародних ринках, а особливо на ринку ЄС. [16, с. 111]

Процес євроінтеграції насамперед потребує підтримки та контролюваності з боку представників державної влади, їх макроекономічної політики. Глобалізація економічної діяльності вимагає її лібералізації, інакше кажучи, спрощення або усунення обмежень в міжнародній торгівлі, іноземних інвестиціях, міжнародних фінансових операціях.

2.3. Тенденції та перспективи розвитку підприємництва в умовах євроінтеграції. Оцінка підприємства ООО «Полікс Груп Солюшнс»

Попередньою умовою підвищення конкурентоспроможності економіки України є забезпечення розвитку підприємництва. Це зокрема стає можливим завдяки створенню сприятливих умов для ведення бізнесу, розвитку зовнішньоекономічних відносин та функціонуванню розвиненої інфраструктури підприємництва як в країні в цілому, так і в окремих регіонах з урахуванням специфіки їх розвитку. Інфраструктура підприємництва відіграє значну роль, оскільки сприяє формуванню організаційно-економічного процесу для стимулювання підприємницької діяльності, створює умови для швидкої адаптації підприємств малого, середнього та крупного бізнесу до змін зовнішнього середовища.

Взаємне відкриття ринків в умовах створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом призводить до того, що переважна більшість суб'єктів малого та середнього бізнесу прагне до посилення захисту від іноземних конкурентів на внутрішніх ринках, та пошуку «провідників» на зовнішніх. Це ж саме стосується європейських підприємств та підприємців, оскільки для більшості з них Україна хоча і виступає перспективним ринком випуску продукції, однак є значною мірою «не знайомою» та «небезпечною» в частині ведення ЗЕД. Все це обумовлює необхідність приділення особливої уваги інститутам інфраструктури економічної безпеки підприємницької діяльності. Основні положення щодо цього питання глибоко досліджені Т.Г. Васильцівим, яким окреслено сукупність заходів та інструментів удосконалення інституціонального базису економічної безпеки підприємництва за напрямками:

- інформаційним (запровадження моніторингу рівня економічної безпеки підприємництва;
- створення і розвиток агентств та інформаційно-аналітичних організацій з безпеки;

- дослідження якісних характеристик бізнес-середовища);
- прийняття стратегічних рішень (покращення методичного забезпечення розробки стратегій та програм;
- удосконалення нормативно-правової бази економічної безпеки підприємництва;
- підвищення ефективності контрольної та податкової політики);
- мотиваційним (розширення розбудови інституціональної інфраструктури підприємництва в умовах євроінтеграції соціально-економічні проблеми сучасного періоду України можливостей і повноважень органів місцевої влади, асоціативних підприємницьких структур;
- зміцнення партнерства держави і бізнесу;
- розвиток галузевих, територіальних мереж страхових, гарантійних, фондів, кредитної кооперації, центрів передачі технологій, інфраструктури інноваційного підприємництва). [62, с. 29]

Окрім цього, на особливу увагу в контексті інтеграційних процесів потребує спрямування елементів інфраструктури підприємництва на міжнародне та міжрегіональне співробітництво. Хоча в деяких областях України, де спостерігається зацікавленість певного іноземного бізнесу, створені двосторонні палати (українсько-французька, українсько-італійська, американська тощо), функціонують представники економік країн ЄС, Японії, Китаю, Турції, діють міжнародні коопераційні бюро та агенції, підтримка бізнесу з питань співробітництва з торговими партнерами з інших країн, зокрема в умовах створення зони вільної торгівлі, залишається недостатньою. Це пов'язано з відсутністю чіткої методології формування та управління функціонуванням національної і регіональних систем інфраструктурного забезпечення підприємництва, не розробленістю алгоритмів її модернізації в умовах інтеграції, недосконалістю показників оцінювання елементів інфраструктури тощо. Ці аргументи обумовлюють наявність достатньої кількості проблемних питань

подальшого розвитку інфраструктури підприємництва та потребують нагального вирішення.

Ще одне проблемне питання пов'язане з відсутністю практики та досвіду у вирішенні міжнародних торгових суперечок за участі інститутів інфраструктури підприємництва. Це, зокрема, стосується захисту інтересів українського бізнесу у Світовій організації торгівлі (СОТ). Зі вступом України до СОТ у підприємств-членів з'явилася можливість отримувати інформацію про торгово-політичні норми ведення бізнесу, навчатися практиці виконання угод СОТ.

У свою чергу, українські представники інфраструктури підприємництва можуть брати участь у роботі інших європейських елементів щодо розроблення міжнародних стандартів, формувати коаліції з усунення тарифних та нетарифних меж у країни експорту, брати участь у вирішенні торгових чвар та у роботі центрів нотифікації. Наприклад, українські бізнес-асоціації мають формувати позицію країни в усіх аспектах функціонування СОТ. Вочевидь, за умови пасивності бізнес-асоціацій представники виконавчої влади країни будуть самі формувати такий попит, виходячи з власних уявлень про інтереси бізнесу та суспільства та їх баланс або й не враховуючи ці інтереси, оскільки вони не є чітко визначеними. Однак активні бізнес-асоціації можуть змінити ситуацію, змусивши державу враховувати реальні інтереси бізнесу при формуванні позиції України на міжнародній арені. Також бізнес-асоціації за рахунок акумуляції інтелектуальних та інших ресурсів своїх членів у рамках СОТ виступають для них як інформаційні центри. [41, с. 102]

Також важливим інструментом в інфраструктурному забезпеченні підприємництва на ринках ЄС є просування з урахуванням соціально-ментальних особливостей населення кожної країни. На значну увагу заслуговує необхідність трансформації філософії ведення бізнесу, а саме освоєння культури європейського підприємництва, набуття не звичних для слов'янської ментальності підприємницьких та управлінських навичок,

методів просування продукції, які істотно відрізняються від українських стандартів як за методологією, так і за історико-культурними традиціями. Враховуючи різницю в сприйнятті продукції на ринках України та ЄС, цю функцію має виконувати інфраструктурний елемент саме тієї країни, в яку передбачається експорт.

Оцінка менеджменту зовнішньоекономічною діяльністю ООО «Полікс Груп Солюшнс».

ООО «Полікс Груп Солюшнс» розташовано у місті Дніпро і займає вигідну територіальну позицію. Компанія успішно працює на ринку України з 2007 року, обравши початковим напрямком своєї діяльності імпорту поліолефінів. З перших днів заснування компанія прагне до формування динамічного бізнесу і створення взаємовигідних довгострокових партнерських відносин з клієнтами.

Зарекомендувавши себе відповідальним партнером і надійним постачальником сировини, компанія стає офіційним дистриб'ютором визнаних у світі виробників полістиролу, поліетилену і поліпропілену, таких як:

- Tisza Chemical Group Lmd., Венгрія;
- LG Chem, Ltd Юж.Корея;
- Petkim Petrokimya Holding A.S, Турція;
- Reliance Industries Limited, Індія;
- Rompetrol Petrochemicals S.R.L. Румунія;
- Sabic Sales Europe B.V., Нідерланди;
- Slovnaft Petrochemicals, s.r.o., Словачія;
- Unipetrol RPA, s.r.o., Чехія;
- Basell Sales Marketing Company B.V.

Наступним кроком у розвитку фірми стає успішне освоєння ринку нетканних матеріалів. З 2012 року компанія Polix є імпортером і

постачальником таких сучасних високоякісних матеріалів, як спанбонд (Spanbond), SMS, SMMS, ламінований спанбонд, спанлейс.

Неткані матеріали компанії використовуються у:

- у сільському господарстві (сучасні матеріали з нетканого поліпропіленового полотна, створені за технологією "спанбонд", активно використовуються для догляду за рослинами садівниками, агрономами, фермерськими господарствами та великими агрофірмами);
- у меблевій і легкій промисловості (застосовується в якості каркасного і декоративного матеріалу і замінює флізелін та інші тканини завдяки своїй міцності, легкості крою, дешевизні і довговічності);
- у будівництві (застосування спанбонду дозволяє створити максимально комфортний мікроклімат в приміщеннях, забезпечити довговічність елементів будівлі, оптимізувати рівень витрат на енергоносії);
- а також інше (для виготовлення одноразового одягу, чохлів, сумок, а матеріал Полікс Профі Фільтр розроблений спеціально для виробництва захисних масок і фільтрів різного призначення).

Досліджуване підприємство має лінійну організаційну структуру управління. Сутність полягає в тому, що очолює кожен виробничий підрозділ керівник, який здійснює всі функції управління. Кожен працівник підрозділу безпосередньо підпорядковується тільки цьому керівнику. В свою чергу, останній є підзвітним вищому органу. Підлеглі виконують розпорядження тільки свого керівника. Вищий орган не має права віддавати розпорядження робітникам, минаючи їх безпосереднього керівника. Окремі спеціалісти допомагають лінійному керівнику збирати та обробляти інформацію, готувати управлінські рішення, але самі вказівок та інструкцій керованому об'єкту не надають.

Основним показником, що характеризує спеціалізацію підприємства, є структура товарної продукції (рис 2.5). Отже, представлені дані говорять про те, що за досліджуваний період підприємство збільшило випуск продукції. Найбільшу питому вагу у структурі товарної продукції займають матеріали, які використовуються у меблевій і легкій промисловості.

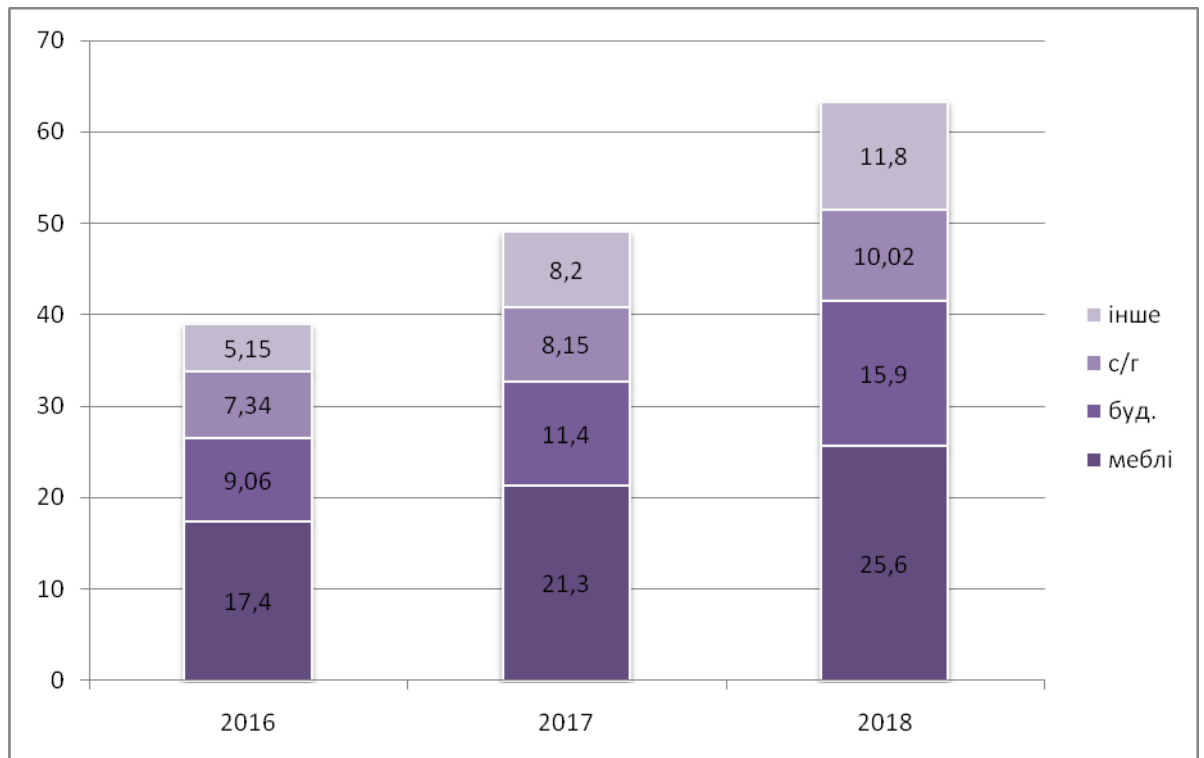

Рис.2.5 Динаміка структури товарної продукції підприємства

Однією з складових процесу виробництва є трудові ресурси. Від чисельності працівників підприємства, рівня їх кваліфікації в значній мірі залежить використання інших ресурсів. Для більш детального аналізу трудових ресурсів розглянемо дані табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка середньооблікової чисельності працівників та ефективності використання робочої сили

Показники	Рік	Відхилення, ±
-----------	-----	---------------

	2016	2017	2018	±, одиниць
Середньооблікова чисельність працівників, всього, осіб	48	51	57	9
Вироблено валової продукції на 1 працівника, всього, тис. грн.	112,6	137,5	189,4	76,8
Фонд оплати праці, тис. грн.	5004,6	7054,5	10781,3	5776,7
Середньорічна заробітна плата на 1 працівника, тис. грн.	32,3	55,8	95,4	63,1

Таким чином, можна констатувати, що на підприємстві спостерігається позитивна динаміка щодо збільшення працівників і робоча сила використовується інтенсивно та ефективно.

Одним з найважливіших факторів підвищення ефективності виробництва на підприємствах є забезпеченість їх основними засобами в необхідній кількості та асортименті і більш повне їх використання. Для того, щоб визначити економічну ефективність використання основних фондів розглянемо її показники (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Показники забезпеченості основними засобами

Показники	2016р.	2017р.	2018р.	Відхилення (+,-) звітнього року від базисного
				Н.одн.
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	4086,5	6034,3	8542,1	4455,6
Фондоозброєність, тис. грн.	35,6	38,2	44,7	9,1
Фондовіддача, грн	2,9	3,6	4,1	1,4
Фондомісткість, грн.	0,34	0,27	0,24	-0,1

Можна відмітити, що середньорічна вартість основних виробничих фондів зросла на 4455,6 тис. грн. Це свідчить про нарощування основних виробничих фондів, їх розширене відтворення. Фондоозброєність у 2018р. також зросла, що відбулося зарахунок збільшення чисельності працюючих і середньорічної вартості основних виробничих фондів. Показник фондівіддачі також збільшився: це означає, що у 2018 році на 1грн. вкладених основних засобів підприємство отримало 4,1 грн. продукції. Фондомісткістю звітному році зменшилась, тобто для того, щоб виробити 1 грн. продукції підприємство вкладало у 2016 році - 0,34 грн., а у 2018 році - 0,24 грн. Таким чином, що підприємство достатньо забезпечене фондами, а також інтенсивно та ефективно їх використовує.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства передбачає дослідження динаміки та структури фінансових результатів його діяльності, дає змогу визначити чинники, що вплинуть на формування чистого прибутку (збитку) підприємства. Метою формування фінансових результатів діяльності підприємства є визначення суми чистого прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства. Розглянемо фінансові результати діяльності підприємства (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Фінансові результати діяльності підприємства, тис. грн.

Показники	2016р.	2017р.	2018р.	Відхилення 2018р. від 2016р.
				Н.одн.
Чистий дохід від реалізації продукції	23457	33956	45962	22505
Собівартість реалізованої продукції	15445	19392	26841	11396
Валовий прибуток	5733	9438	13558	7825
Інші операційні доходи	1276	1742	954	-322
Фінансовий результат від операційної діяльності	2315	4123	4964	2649

Фінансовий результат до оподаткування	2430	4330	5105	2675
Чистий прибуток	1594	3106	3205	1611

Проаналізувавши дані таблиці, можна зробити висновок, що сума фінансових результатів за всіма видами діяльності у 2018 р. порівняно з 2016р. збільшилась. Збільшився чистий дохід на 22505 тис. грн., валовий прибуток - 7825 тис. грн., фінансовий результат від операційної діяльності - на 2649 тис. грн., фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування - на 2675 тис. грн. та чистий прибуток зріс на 1611 тис. грн. Також відбулись і негативні зміни. Інші фінансові доходи зменшились на 322 тис. грн. у 2018 році порівняно з 2016 роком.

Діяльність підприємства характеризується сукупністю економічних показників. Про те, який рівень господарювання має ООО «Полікс Груп Солюшнс» розглянемо в (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка основних економічних показників діяльності підприємства

Показники	2016р.	2017р.	2018р.	Відхилення 2018р. в % від 2016р.
Товарна продукція:	23457	33956	45962	22505
- на 100 грн. ОВФ, тис.грн	205,7	253,9	310,1	104,4
- на 1 середньорічного р-ка, тис. грн.	112,6	137,5	189,4	76,8
Валовий прибуток	5733	9438	13558	7825
- на 100 грн. ОВФ, тис.грн	81,3	118,1	134,4	53,1
- на 1 середньорічного р-ка, тис. грн.	51,7	81,6	103,8	52,1
Чистий прибуток	1594	3106	3205	1611
- на 100 грн. ОВФ, тис.грн	19,5	47,5	41,0	21,5
- на 1 середньорічного р-ка, тис. грн.	12,4	32,8	31,7	19,3
Рівень рентабельності, %	9,4	19,3	14,9	5,5

Дані показують, що вартість товарної продукції на 100 грн. ОВФ збільшилась на 104,4 тис. грн. Причиною цього є підвищення вартості товарної продукції на 22505 тис. грн. Вартість товарної продукції на 1 середньорічного працівника зросла на 76,8 тис. грн. за рахунок підвищення вартості товарної продукції та збільшення кількості працюючих на 9 осіб. З розрахунків можна констатувати зростання чистого прибутку на 100 грн. ОВФ на 21,5 тис. грн., це відбулося через збільшення чистого прибутку за аналізований період на 1611 тис. грн. Відбулося зростання чистого прибутку і на 1 працівника на 19,3 тис. грн. Причиною цього є збільшення чистого прибутку та збільшення чисельності працюючих на 9 осіб.

Рівень рентабельності у 2018 р. порівняно з 2016 р. збільшився на 5,5 п.в., що пояснюється збільшенням чистого прибутку на 1611 тис. грн. та підвищенням собівартості. Таким чином, в господарстві спостерігається покращення показників ефективності господарювання.

Підприємство є постачальником продукції нетканих матеріалів на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Основними покупцями в 2018 році були: на внутрішньому ринку: ТОВ, «Модерн ХХІ», ТОВ «Кроно-Україна», ТОВ ВТП «Чайка», ПФ «Бобр», ФОП Василевський В.Я., ТОВ «Арт-пром», ТОВ «Фішер-Мукачево», ТОВ «Оміс-Декор», ТОВ «Форест-гарант», ТОВ «Північ-торг», ФОП Латишева, МА ФОП Панченко Ю.М., ФОП Кашенко С.А., ТОВ «ТД Інвар», ФОП Алутіс О.К., ПП Латишев, ВВ ТОВ «Трейдвуд»; на зовнішньому ринку: Фірма «Діверус», Фірма «Метрополь», Фірма «Політекс», Фірма «Груп Агач», Фірма «Роялтрон», Фірма «Крофтлі». Вся продукція на внутрішньому ринку реалізується через біржові аукціони. Усі вище перелічені фірми здійснюють експортну діяльність до країн ЄС.

Кошти, отримані від реалізації продукції підприємство використовує на сплату податків, виплату заробітної плати, придбання товарно-матеріальних цінностей, основних засобів, інших необоротних активів.

Висновок

Євроінтеграція України відкриває нові можливості співробітництва з розвинутими країнами, створює передумови для економічного розвитку та посилення позицій країни на міжнародній арені. Вихід на світовий ринок є свого роду поштовхом до суттєвих змін, а саме інноваційного розвитку, гармонізації українського законодавства з європейським, дотримання вимог і європейських стандартів якості продукції. Для активної інтеграції в світовий економічний простір, економічного зростання в довгостроковій перспективі потрібно підвищувати ефективність здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Ефективність зовнішньоекономічної діяльності є важливим фактором реалізації всього експортного потенціалу України, освоєння нових зовнішніх ринків українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, підвищення рівня їх конкурентоспроможності, поліпшення якості виробленої ними продукції та наданих послуг, створення належної структури експорту та імпорту, а також забезпечення економічної безпеки держави загалом. Аналізуючи діяльність вітчизняних підприємств, можемо дійти висновку, що для покращення функціонування економіки підприємств та підвищення ефективності здійснення зовнішньоекономічної діяльності необхідно спершу поліпшувати систему ЗЕД країни. Керівники підприємств повинні займатися розробленням стратегії зовнішньоекономічної діяльності, яка б встановила чіткі завдання для підвищення плідності зовнішньої торгівлі. Крім того, доцільно особливу увагу приділяти чинникам, що є актуальними та впливають на результативність зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Акумуляція експортного потенціалу можлива за вигідних умов економіки для випуску якісної продукції, запровадження модернізованого виробництва, новітніх технологій, реалізації промислових продуктів, стабільного становища на світових ринках збуту та виходу на нові ринки.

РОЗДІЛ 3. СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

3.1. Сучасний стан і проблеми та перспективи зовнішньоекономічної діяльності України

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку Україна має тісні зовнішньоекономічні зв'язки з більш ніж 100 країнами світу. Провідну роль у розвитку зовнішніх економічних зв'язків України відіграють країни близького зарубіжжя. Найважливішими торговельними партнерами України є Росія, Туркменія, Білорусь, Азербайджан, Литва, Казахстан та інші країни.

Здійснення активної зовнішньоекономічної політики держави, розширення міжнародної торгівлі, інтеграційних економічних зв'язків є важливим чинником стабілізації і реформування її економіки. Нині ці відносини включають у себе не тільки економічні контакти з країнами “далекого зарубіжжя”, а і з країнами СНД, взаємозв'язки з якими базуються на принципах і нормах міжнародних економічних відносин. Все це потребує посиленої уваги до розвитку зовнішньоекономічного комплексу України, вироблення ефективних зовнішньоекономічних стратегії і політики, які б ґрунтувалися перш за все на пріоритеті національних економічних інтересів і гарантували національну безпеку держави. [46, с. 19]

Для того, аби визначити основні проблеми та перспективи ЗЕД, було проведено аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємств України за 2011-2015 рр. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Динаміка зовнішньоекономічної діяльності підприємств України

Роки	Експорт, тис. дол.	Імпорт, тис. дол.
2011	68394195,7	82608240,0
2012	68809810,6	84658059,9
2013	63312022,1	76963965,4
2014	53901689,1	54428716,9
2015	24766674,8	24146916,6

Аналізуючи дані таблиці можна зазначити, що кожного року імпорт перевищує експорт. Це означає, що торгівельний баланс є пасивним, тобто дефіцитним, що є негативним для розвитку ЗЕД підприємств. Також показники експорту, як і імпорту, кожного року зменшуються. Це приводить до того, що динаміка ЗЕД має тенденцію до зниження та може призвести до припинення діяльності підприємств, що орієнтовані на зовнішні ринки. [54, с. 108]

Також варто розглянути товарну структуру експорту та імпорту (табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Товарна структура зовнішньоекономічної діяльності підприємств
України

Товари	Експорт, тис. дол.	Імпорт, тис. дол.
Живі тварини; продукти тваринного походження	503100,9	328954,1
Продукти рослинного походження	4697112,2	799298,1
Жири та олії тваринного або рослинного походження	2069262,2	109500,6
Мінеральні продукти	2139920,1	8113928,0
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	1508063,3	3270339,8
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	268767,7	1687161,6
Текстильні матеріали та текстильні вироби	413905,2	880838,9
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	2499355,8	3645122,5

Як засвідчують дані табл. 3.2, основу експорту складають сировинні види продукції із низькою доданою вартістю, що позиціонує нашу державу як сировинний придаток розвинених країн: частка сировини становить

більше 50%. Таким чином, структурні параметри поки що не відповідають сучасним тенденціям глобального розвитку. Свідченням цього є висока частка в експорті продукції низького ступеня обробки і мізерність частки високотехнологічних товарів, машин та обладнання. [65, с. 150]

За останні три-чотири роки Україною зроблено ряд кроків у напрямі відкритості для зовнішнього світу, проте процес становлення національного зовнішньоекономічного механізму йде суперечливо і з великими труднощами.

Нагальною потребою стає пошук оптимальних форм державного регулювання зовнішньоекономічного процесу, запровадження такого механізму, який би відповідав сучасним вимогам міжнародної економічної взаємодії. Державне регулювання зовнішньоекономічних зв'язків має виконувати такі функції, як визначення принципів та пріоритетів зовнішньоекономічної діяльності, сприяння вітчизняним виробникам у їхній зарубіжній діяльності та контроль за нею. У цій сфері застосовується широка система методів державного регулювання. До економічних інструментів належать:

- у галузі імпорту - митні тарифи, податки і збори, імпортні депозити;
- в галузі експорту - пільгові кредити експортерам (підтримка експортно-спроможних галузей економіки, пільгове кредитування підприємств-виробників, продукція яких користується попитом на зовнішньому ринку), гарантії, субсидії, звільнення від сплати податків, надання фінансової допомоги. [27, с. 92]

Адміністративними методами є кількісні обмеження експорту та (чи) імпорту шляхом квотування, ліцензування, введення спеціальних вимог до товарів, встановлення ембарго (повна заборона зовнішньоекономічних операцій) тощо.

Забезпечивши відкритість своєї економіки, Україна, у свою чергу, повинна увійти у світове господарство, знайти свою "нішу" у міжнародному поділі праці, посісти там належне місце. Але слід враховувати, що

інтегрування у західноєвропейський економічний простір не проста справа, оскільки світовий ринок уже давно поділений між найбільшими транснаціональними корпораціями, фірмами провідних промислових держав. Західні країни цікавлять сировинні галузі, вони об'єктивно не можуть бути зацікавленими в інвестиціях у наукоємке і капіталоємке виробництво в країнах СНД оскільки це веде до створення потенційних конкурентів на світових ринках. До того ж наша готова українська продукція не відповідає прийнятим у світі стандартам. Тільки 10 відсотків її сертифіковане (правом видачі сертифікатів на продукцію українського походження наділена Торгово-промислова палата України). Вона стає все дорожчою, бо дешевизну робочої сили з лишком перебивають недосконалі організація праці та застарілі енергомісткі технології. [59, с. 24]

Незадовільна валютна ефективність експорту та імпорту, від'ємне сальдо торгового і платіжного балансу можуть свідчити про прорахунки в зовнішньоекономічній стратегії, а також про те, що у сфері цієї діяльності відбуваються вкрай негативні, в тому числі і криміногенні процеси.

За оцінками зарубіжних експертів, потенціал нашого машинобудівного комплексу займає 11-е місце у світі. У багатьох країнах є попит на українські літаки, верстати, прилади. Частка України у світовому виробництві становить близько трьох відсотків. В той же час її частка у світовому експорті дорівнює 0,25 відсотка. Отже, реальні можливості для збільшення експорту ще не втрачено. Для порівняння: частка Угорщини у світовому експорті 0,28; США - більше 12 відсотків. За оцінками українських економістів, експортні можливості України використовуються всього на 8-10 відсотків.[8, с.41]

Основним торговельним партнером України залишається Російська Федерація, на яку припадає майже половина загальних обсягів торгівлі України. Росія задовольняє майже 100% потреби України в годинниках, швейних машинах; поставляє значну частину легкових і вантажних автомобілів, радіоприймальних пристроїв, програвачів, персональних комп'ютерів, одягу, взуття, тканин, целюлози, синтетичного каучуку,

продукції кольорової металургії, риби і рибопродуктів, задовольняє майже 4/5 потреби в лісоматеріалах, майже 90% потреби в нафті і нафтопродуктах, понад 70% потреби в природному газі; частково поставляє електроенергію і деякі сорти чорного прокату.

В експорті з України до Росії переважають чорні метали, які задовольняють майже половину потреби в них з боку Росії, а також труби, марганцева руда, трактори, сільськогосподарська техніка, прокатне устаткування (в тому числі доменне і сталеплавильне), металорізальні і деревообробні верстати, екскаватори, автомобільні крани, аміак, цемент, автобуси, скло, телевізори, касетні магнітофони, холодильники, вироби із золота, платини та срібла, цукор, олія, м'ясо і м'ясопродукти, молочні продукти та ін. [45, с. 39-40]

В останні роки зростає експорт України до інших республік колишнього Радянського Союзу, в тому числі за останні два-три роки експорт до Білорусі зріс майже на третину, до Молдови – в 1,6 раза, до Грузії – більше ніж у 10 разів, в Узбекистан – в 1,6 раза і т. д.

У цілому Україна має позитивне зовнішньоторговельне сальдо з Білоруссю, Азербайджаном, Вірменією, Грузією, Молдовою, Таджикистаном, Узбекистаном, Естонією. Разом з тим Україна має велике від'ємне торговельне сальдо з Росією, Туркменією, Казахстаном.

Крім країн СНД і Балтії, Україна розширює зовнішньоекономічні зв'язки з багатьма розвинутими країнами світу. В останні роки найбільші експортні поставки Україна здійснювала до Китаю (майже 1,5 млрд. дол., або 10% загального обсягу експорту), Туреччини (майже 700 млн. дол., або близько 5%), Німеччини (майже 600 млн. дол., або 4%), Італії (близько 3%), Польщі (майже 3%), Угорщини і США (більше ніж по 2%), Словаччини (майже 2%). [32, с. 27]

Найбільші імпортні поставки в Україну надходять з Німеччини (більше ніж 1,3 млрд. дол., або майже 8% загального імпорту), США (майже 700 млн. дол., або 4%), Польщі (більше ніж 3%), Італії (більше ніж 2%), Франції

(майже 2%), Великобританії (1,5%), Чехії, Словаччини, Угорщини, Куби та ін.

Основною метою даної роботи є розкриття основних проблем зовнішньоекономічної діяльності в Україні та визначення шляхів щодо їх вирішення в майбутньому.

Всім нам відомо, що зовнішньоекономічна діяльність є досить ефективною і прибутковою, як для підприємств зокрема так і для країни в цілому. Вона дає великі можливості, щодо розвитку і входження на світові ринки українським підприємствам. [58, с. 52-53]

В нашій країні на сьогоднішній день найбільш поширеною формою зовнішньоекономічної діяльності є зовнішньоторгівельні операції пов'язані з експортом та імпортом товарів.

У січні-серпні 2010р. експорт товарів становив 31590,6 млн.дол. США, імпорт - 36231,5 млн.дол. Порівняно з відповідним періодом 2009р. експорт збільшився на 33,2%, імпорт - на 31,8%. Негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 4640,9 млн.дол. (за січень-серпень 2009р. також від'ємне - 3786,2 млн.дол.). Негативне сальдо має поганий вплив на економіку нашої країни тому, що коли країна більше товарів імпортує ніж експортує, тоді відповідно імпортні товари коштують дешевше на національному ринку від товарів виготовлених в Україні і попит на них є також більшим. Окрім вище зазначеної проблеми, у зовнішньоекономічній діяльності України є ще безліч невирішених питань, серед них:

- не досконалість законодавчої бази, щодо діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- громізка процедура зібрання документів та реєстрації суб'єктів даної діяльності;
- значні труднощі в засвоєнні вітчизняними товаровиробниками зарубіжних ринків, з причин недосконалості форм фінансових розрахунків, нерозвиненості транспортної і ринкової інфраструктури, практики регулювання митних процедур і оподаткування; [43, с. 64]

- виробництво не якісної продукції, яка не відповідає існуючим запитам і потребам споживачів і не дає можливості виходу на світовий ринок і ніші.

Зважаючи на всі вищезазначені проблеми, слід сказати, що на сьогоднішній день зовнішньоекономічна діяльність на макроекономічному рівні потребує ґрунтовних змін, яких можна досягти наступним шляхом:

- складання та затвердження відповідної нормативно-правової бази, яка б не обмежувала діяльність зовнішньоекономічних суб'єктів;

- створення відповідної установи в областях, в яких було б все для того, щоб суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності міг вибрати всі необхідні йому документи в одній державній установі скоротивши при цьому громісткість роботи і свій час. До речі на сьогоднішній день вже йде розмова про те, щоб створити саме такі установи, але поки, що все тільки на словах; [5, с. 36]

- розв'язання проблеми не якісної продукції, можливе шляхом вкладання капіталу та впровадження сучасних інноваційних розробок у пріоритетні галузі розвитку;

- нарощування потенціалу зовнішньоекономічної діяльності підприємств, шляхом створення сприятливих економічних умов для збільшення випуску вітчизняної продукції та надання послуг за рахунок модернізації виробництва, закріплення на традиційних ринках збуту та виходу на нові.

Отже, оцінюючи сьогоднішній стан України в системі міжнародних економічних відносин, можна виділити ряд завдань, вирішення яких дозволить посилити позиції країни на міжнародній арені. В сучасних умовах Україна потребує нової моделі торгово-економічних відносин. Лише за умов усунення всіх проблем і впровадження певних заходів, зовнішньоекономічна діяльність українських суб'єктів буде ефективною, заохочуватиме все нові і нові галузі, які в кінцевому результаті дадуть значну кількість коштів, що сприятимуть розвитку України і виходу на вищий щабель світового ринку.[34, с. 121]

3.2. Стратегія розвитку та шляхи вирішення основних проблем зовнішньоекономічної діяльності України

До стратегій розвитку належать:

- посилення співробітництва в рамках СНД;
- набуття Україною членства в СОТ;
- набуття Україною членства в ЄС;
- ефективніше використання потенціалу взаємозв'язків України з розвиненими країнами світу;
- реструктуризація економічних взаємовідносин з країнами, що розвиваються;
- поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями;
- регульований з боку держави процес відкриття вітчизняного ринку.

Посилення співробітництва в рамках СНД дасть змогу, з одного боку, зберегти і закріпити на перспективу ринки збуту в країнах пострадянського простору, з іншого -- нарощувати експортний потенціал і отримувати ті види товарів і послуг, капіталу та робочої сили, в яких Україна відчуває потребу через обмеженість економічних ресурсів і відсутність конкурентних переваг у їх виробництві. З економічними відносинами з країнами СНД, в першу чергу з Російською Федерацією, має органічно узгоджуватися євроінтеграційний курс України. Ці стратегічні стосунки мають базуватися на принципах добросусідства, партнерства, рівності та взаємної вигоди. Російська Федерація є нашим найбільшим торговельним партнером, а Україна залишається одним із найбільших споживачів російських енергоносіїв, контролює наземні, морські та повітряні комунікації в життєво важливому для Росії південно-західному напрямку. [66, с. 109-110]

Набуття Україною членства в СОТ розглядається як один із пріоритетів зовнішньоекономічної політики України, системний чинник розвитку національної економіки, підвищення її конкурентоспроможності, лібералізації зовнішньої торгівлі, створення сприятливого середовища для залучення іноземних інвестицій. Членство України в СОТ є чітким шансом

для держави, для української економіки завоювати нові ринки і підвищити конкурентоспроможність через якість товарів, додаткового споживача, додаткові технології.

Набуття Україною членства в ЄС відповідає довгостроковим інтересам України і передбачає:

- проведення переговорного процесу та підписання угоди про асоціацію України та ЄС, які визначатимуть новий формат відносин і наблизатиме країну до кінцевої мети - утворення передумов набуття повноправного членства в Євро-союзі; [11, с. 57]

- проведення переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, який передбачатиме функціонування ринкових інститутів, гарантування правових норм у діловій сфері, стабільні та недискримінаційні правові рамки, чітко визначені права власності, належну організацію прикордонної інфраструктури тощо;

- приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства ЄС у пріоритетних сферах;

- виконання процедур, необхідних для набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Отримавши такий асоційований статус, Україна зможе бути краще інформованою про внутрішні перетворення у Євросоюзі, брати неформальну участь у переговорах стосовно питань загальноєвропейського масштабу і значення, отримати полегшений та в більших обсягах доступ до фінансових ресурсів ЄС;

- проведення переговорного процесу та створення митного союзу між Україною та ЄС, метою якого має стати поступове усунення митних, правових і технологічних перепон у цій сфері;

- повне виконання Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та копенгагенських критеріїв членства в Євросоюзі.

Використання потенціалу взаємозв'язків України з розвиненими країнами світу має підпорядковуватися ідеї європейської інтеграції, використанню таких її форм та методів, які забезпечать повніше й

ефективніше використання потенціалу взаємозв'язків України з розвиненими країнами світу, особливо в трансформації технологій, залученні прямих інвестицій, запровадженні сучасних систем менеджменту та маркетингу. Слід суттєво активізувати зовнішньоекономічні зв'язки з іншими країнами Центральної та Південно-Східної Європи, для яких Україна може стати перспективним і привабливим партнером, зокрема щодо транзитних перевезень, агропромислового виробництва, машинобудування, рекреаційно-туристичної сфери тощо. [51, с. 98]

Реструктуризація економічних взаємовідносин з країнами, що розвиваються. Зовнішньоекономічна активність на ринках країн Азії, Африки, Латинської Америки повинна мати цілеспрямований, системний і динамічний характер, органічно вписуватися у стратегію економічного зростання та євро-інтеграційного курсу України.

Поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями. Процеси інтернаціоналізації та глобалізації господарського життя, відкритий характер економіки України зумовлюють необхідність продовження і поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями на усталених принципах міжнародного права, поваги до взаємних інтересів і позицій. Центр ваги у відносинах з МВФ поступово має зміститися в площину безкредитних стосунків, координації у сфері валютної політики, узгодження головних параметрів макроекономічної політики з тенденціями та прогнозами розвитку світової економічної кон'юнктури, з динамікою та напрямками світових фінансових та інвестиційних потоків.

Регульований з боку держави процес відкриття вітчизняного ринку. Для повноцінного входження України до світового господарства потрібний регульований з боку держави процес відкриття вітчизняного ринку, доповнений цілеспрямованою політикою захисту вітчизняних виробників і споживачів та наближення до світових норм і стандартів. Ключове завдання зовнішньоекономічної стратегії - забезпечення відповідно до світових стандартів та критеріїв оптимальних параметрів відкритості української

економіки, дотримання яких сприятиме економічній безпеці держави, забезпечуватиме тісніше поєднання внутрішньої та зовнішньої економічної політики.

Однією з форм здійснення зовнішньоекономічної діяльності є зовнішня торгівля складовою частиною якої є експортні та імпорتنі операції.

Процес завоювання вітчизняними товаровиробниками міжнародних ринків супроводжувався значними труднощами, пов'язаними з недосконалістю форм розрахунків з зарубіжними комерційними партнерами, нерозвиненістю транспортної інфраструктури, з невеликим досвідом митного оформлення зовнішньоекономічних операцій і їх оподаткуванням. [39, с. 150]

Результати експортної діяльності країни значною мірою визначають характер її участі в системі міжнародної торгівлі. Експортний потенціал не тільки значною мірою визначає можливості держави в цілому та окремих суб'єктів господарювання закуповувати товари по імпорту, а й прямо чи опосередковано впливає на всі форми участі в міжнародній економічній діяльності.

Експорт продукції буде ефективний, якщо експортні доходи будуть перевищувати експортні витрати. Для оцінки ефективності експорту доцільно використовувати базовий коефіцієнт ефективності експорту, який розраховується за формулою:

$$E_e^b = \sum B_e * K_b / C_{\Sigma} + D_{\Sigma} \quad (3.1)$$

де E_e^b - базовий коефіцієнт ефективності експорту;

$\sum B_e$ – загальна сума виторгу від експорту у відповідній іноземній валюті;

K_b – курс НБУ іноземної валюти (до контрактної вартості експорту, для визначення балансової його вартості);

C_{Σ} – собівартість продукції;

Дв – додаткові витрати (в залежності від базисних умов постачання).

Правила ІНКОТЕРМС встановлюють обов'язки продавця і покупця відносно надходження і приймання товарів, визначають спосіб їх надходження, витрати, які пов'язані з переміщенням товарів у вказаний пункт (з підготовкою товару, перевіркою його якісних характеристик, упакуванням, завантаженням, транспортуванням, страхуванням, збереженням, тощо). Ризик втрати або ушкодження товару, а також зобов'язання відносно витрат, пов'язаних з товаром, переходять від продавця до покупця в конкретно визначеному місті (в географічному пункті, визначеному сторонами зовнішньоекономічного контракту). [30, с. 129]

Аналізуючи цю формулу можливо зробити такі зауваження:

- виторг повинний визначатися з урахуванням ПСБУ21 «Вплив валютних курсів»;
- транспортні витрати – в залежності від базисних умов поставок та з застосуванням посередницьких послуг.

Якщо $Ee^e > 1$, то експорт ефективний. Цей коефіцієнт прямо пропорційний ефективності експорту, тобто чим він вищий, тим вища ефективність операції.

Одним із неприємних супутників імпорту є необхідність знаходження коштів для його оплати. За умов пасивного платіжного балансу країна змушена вдаватися до зарубіжних позик і допомоги, стимулювати приплив іноземних капіталів у країну. Іншим вирішенням платіжного зобов'язання є продаж національного багатства нерезидентам. А це вже містить загрозу для економічного та політичного суверенітету країни. Іншим негативним наслідком імпорту є окупація внутрішнього ринку іноземними виробниками, застосування ними нерідко недобросовісної конкуренції, зокрема прийомів демпінгу, і, як наслідок, придушення вітчизняного виробника. [67, с. 68]

І все ж найпослідовніші антипатіки ввезень іноземних товарів змушені визнати його доцільність. Йдеться про так званий виправданий імпорт –

товари, які не можна отримати на власній території і без яких економіка країни нормально функціонувати не може. Стосовно нашої країни – це дефіцитні енергоносії (нафта, газ), окремі види сировини, високотехнічне устаткування, нові технології тощо.

Існують дві стратегії подолання імпорту (негативних наслідків імпорту). Це, з одного боку, стратегія імпортозаміщення, а з іншого – експортоорієнтований розвиток. Стратегія імпортозаміщення є цілком логічною. За наявності у країні відповідних матеріальних та людських ресурсів власне виробництво імпортозамінних товарів може виявитися досить виправданим. На користь такої думки може схилити відносна дешевина робочої сили та економія на транспортних витратах. Правда, при цьому молодим галузям виробництва належить забезпечити, бодай на перших порах, державну підтримку. Однак надмірне захоплення антиімпортним виробництвом небезпечне, і таким чином обмежує зовнішньоекономічну діяльність країни, можливості використання переваг міжнародного поділу праці. Україні з її значними продукційними можливостями імпортозаміщення може принести помітні вигоди.

Таким чином, важливим завданням для України є:

-необхідність створення зовнішніх умов для здійснення структурних і технологічних реформ у базових, орієнтованих на експорт виробництвах за максимальною участю іноземного капіталу, здійснення заходів виходу на нові ринки збуту;

-створення певних умов на захист вітчизняного товаровиробника, що потребує законодавчого обмеження імпорту товарів. [20, с. 78]

Шляхи вирішення основних проблем ЗЕД:

1. Проведення ревізії законодавства України, що регулює зовнішню економічну діяльність; внесення змін, які б забезпечили реалізацію наведених вище стратегічних пріоритетів України та адаптацію національного законодавства до норм СОТ. Ці заходи треба вживати

паралельно з активізацією переговорного процесу щодо набуття Україною членства в СОТ.

2. Розробка і реалізація національної програми підвищення конкурентоспроможності виробників у стратегічно важливих для України секторах; створення комплексів технологічно пов'язаних конкурентноспроможних (на міжнародних ринках) виробництв, здатних нарощувати експорт як товарів, так і науково-технічних, інжинірингових, освітніх, інформаційних та інших послуг. Така програма мала б, зокрема, передбачати наступні пріоритети.

Розвиток комплексу конкурентноспроможних виробництв на основі вітчизняного АПК, експортна спеціалізація по окремих видах сільськогосподарської продукції (зерно, олійне насіння), переробної і харчової промисловості (м'ясопродукти, окремі молокопродукти, олія, цукор, кондитерські вироби, алкогольні та безалкогольні напої), сільськогосподарські машини та обладнання для харчової промисловості. [44, с. 142]

Розвиток спеціалізованого, зорієнтованого на міжнародні ринки, комплексу виробництва ракетної та авіаційної техніки (насамперед, будівництво транспортних літаків); підтримка військово-промислового комплексу, передусім по напрямках, які вже сьогодні мають перспективи виходу на зовнішні ринки (бронетехніка, техніка ППО, стрілецька зброя, інженерна техніка).

Створення нового виробничого комплексу на основі галузей по видобутку рідкоземельних металів, розвитку мікроелектроніки (в т.ч. з використанням нових космічних технологій), випуску комп'ютерів, побутової електроніки та іншої техніки; залучення в цей комплекс іноземного капіталу з метою прискореної модернізації і створення нових виробництв. [2, с. 70-71]

Формування нового наукомісткого комплексу на базі виробництв, які безпосередньо пов'язані з реалізацією перспективних науково-технічних досягнень, а також наукових установ Національної академії наук і провідних

університетів України - в галузі порошкової металургії, зварювальної апаратури, нових високоякісних матеріалів тощо. Організаційними формами розвитку такого комплексу могли б стати:

а) мережа технопарків і технополісів, створена із залученням іноземного капіталу;

б) підключення провідних наукових установ України до міжнародних науково-технологічних програм, зокрема в рамках ЄС.

Істотне розширення та модернізація транспортного комплексу і транспортної інфраструктури України для реалізації транзитних функцій в напрямках Схід - Захід і Північ - Південь. Мова йде про всі види перевезень з використанням трубопровідного, залізничного, автомобільного, морського і повітряного транспорту.

Створення в Україні комплексу розвитку міжнародного туризму - на основі широкого залучення іноземного капіталу в розвиток відповідної інфраструктури.

3. Підвищення конкурентоспроможності підприємств-експортерів шляхом створення маркетингових і сервісних мереж на пріоритетних закордонних ринках. В такі мережі слід залучати капітал та комерційні можливості авторитетних місцевих компаній і банків, що володіють інформацією про стан ринку та відповідними комерційними контактами. Держава могла б ініціювати цей процес через заснування на найбільш важливих ринках торгових домів, бізнес-центрів і технічних центрів на акціонерних засадах, спільно з комерційними і банківськими структурами України. [61, с. 54]

4. Збільшення закупівель за кордоном ліцензій на новітні технології (ноу-хау), машини, устаткування і прилади з метою створення нових конкурентоспроможних національних виробництв. На думку експертів УЦЕПД, для цього Державний інноваційний фонд України варто перетворити в акціонерну комерційну структуру із залученням державного і приватного українського капіталу.

5. Більш активне впровадження в Україні міжнародних стандартів, вимог і процедур сертифікації, які забезпечать відповідність національної продукції та послуг міжнародним стандартам, розробка і реалізація відповідної національної програми; скорочення до виправданого мінімуму переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації при експорті; поширення практики визнання українських сертифікатів за кордоном.

6. Вжиття заходів політичного, дипломатичного і законодавчого характеру, які б сприяли участі України в крупних міжнародних (виробничих, науково-технічних, науково-виробничих) коопераційних проектах у пріоритетних для вітчизняної економіки галузях. При цьому пріоритет має віддаватись:

а) відновленню коопераційних зв'язків з Росією;

б) входженню в міждержавні програми ЄС;

в) участі в регіональних і глобальних коопераційних проектах (в ракетно-космічній галузі, в сферах інформатики і телекомунікацій, енергетики, АПК, охорони здоров'я та екології, розвитку міжнародних транспортних коридорів, вирішення фундаментальних наукових проблем. [52, с. 111]

7. Прискорена інформатизація економіки та зовнішніх економічних зв'язків України на різних ієрархічних рівнях. Цьому сприятиме вжиття наступних заходів: створення комплексної інформаційної системи в галузі зовнішньої економічної діяльності і державного моніторингу за здійсненням експортно-імпортних операцій; створення єдиної інформаційної бази даних тендерів, що проводяться в зарубіжних країнах; розробка заходів щодо державної інформаційної підтримки вітчизняних підприємств, що беруть участь у міжнародних тендерах; впровадження в практику господарської діяльності міжнародних стандартів бухгалтерського і статистичного обліку; стимулювання підключення суб'єктів зовнішньої економічної діяльності до міжнародних інформаційних мереж (наприклад, шляхом звільнення продаж

комп'ютерної техніки та надання Інтернет-послуг від ПДВ, а імпорту відповідних комплектуючих та унікального обладнання - від сплати мита).

8. Вдосконалення фінансових механізмів регулювання діяльності експортерів. Цей захід передбачає наступні кроки:

а) розробка механізму оформлення боргових зобов'язань держави з повернення експортерам ПДВ у вигляді облігацій (або сертифікатів) як своєрідних гарантій для отримання кредитів. Впровадження такого механізму збільшить обігові кошти підприємств-експортерів, які можна буде спрямувати на відновлення (розширення) виробництва;

б) дозволить експортерам отримувати кредити, необхідні для розвитку виробництва;

в) дасть можливість збільшити строк повернення підприємствам ПДВ, не відволікаючи в них обігових коштів;

г) запровадження механізму надання експортних кредитів шляхом проведення Національним банком України переобліку банківських векселів. Це збільшить обігові кошти експортерів, стимулюватиме зростання обсягів виробництва експортної продукції.

9. Укладення міжнародних договорів щодо проведення спільного контролю транзитних вантажів та приєднання України до Міжнародної конвенції про узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах, підписаної в Женеві у 1982р. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності України на ринках транспортних послуг.

Об'єктивною необхідністю подальшого розвитку економіки країни є заходи, які направлені на довготривале використання переваг міжнародного розподілу праці, створення умов широкого обміну досягненнями світової науки і техніки й повсюдне їх упровадження у виробництво. Зовнішньоекономічна діяльність - це важлива й невід'ємна сфера господарської діяльності, котра при ефективному використанні всього комплексу сучасних форм і методів міжнародних економічних відносин здатна впливати на технічне удосконалювання виробництва, підвищення

продуктивності праці і якості продукції, яка виробляється. В цілому ж, вихід на зовнішній ринок самостійно господарюючих суб'єктів сприяє пристосуванню економіки до системи світогосподарських відносин, формуванню економіки відкритого типу. Саме тому розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств, фірм, усіх учасників ринкових відносин - це суттєвий фактор підвищення ефективності господарської діяльності як на рівні окремих підприємницьких структур, так і в масштабах усієї країни. Ефективна зовнішньоекономічна діяльність сприяє відтворенню експортного потенціалу країни, підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, формуванню раціональної структури експорту й імпорту, залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах, забезпеченню економічної безпеки України. [47, с. 85]

Основу системи зовнішньоекономічних зв'язків складає зовнішня торгівля. Тож використання новітніх засобів і кращих методів організації зовнішньої торгівлі, удосконалювання роботи на зовнішніх ринках здобувають першочергове значення для подальшого збільшення ролі зовнішньоекономічних зв'язків країни.

Отже, вітчизняний товаровиробник буде спроможний вийти на світовий ринок лише за умови виробництва якісної продукції, яка б відповідала існуючим запитам і потребам споживачів. Розв'язання цієї проблеми можливе лише за умови вкладення капіталу та впровадження сучасних інноваційних розробок у пріоритетні галузі, іншими словами, забезпечення інтенсивного розвитку економіки. У переважній більшості продукція вітчизняних товаровиробників характеризується низьким рівнем якості, що не відповідає світовим стандартам, а також високим рівнем затрат на її виробництво, що в кінцевому підсумку обумовлює низький рівень конкурентоспроможності на зарубіжних ринках.

ВИСНОВКИ

Зовнішньоекономічна діяльність – це будь-яка діяльність, у тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що виступають у формі товару. Організація ЗЕД – дуже складна і клопітка робота. Вона складається з двох частин. Також вимагає уважного опрацювання таких питань, як потенціальні покупці і продавці, встановлення ділових контактів з ними, проведені переговорів, підписання угод і т.д.

Оцінюючи сьогоднішній стан України в системі міжнародних економічних відносин, можна виділити ряд завдань, вирішення яких дозволить посилити позиції країни на міжнародній арені. В сучасних умовах Україна потребує нової моделі торгово-економічних відносин. Лише за умов усунення всіх проблем і впровадження певних заходів, зовнішньоекономічна діяльність українських суб'єктів буде ефективною, заохочуватиме все нові і нові галузі, які в кінцевому результаті дадуть значну кількість коштів, що сприятимуть розвитку України і виходу на вищий щабель світового ринку.

Таким чином, вітчизняний товаровиробник буде спроможний вийти на світовий ринок лише за умови виробництва якісної продукції, яка б відповідала існуючим запитам і потребам споживачів. Розв'язання цієї проблеми можливе лише за умови вкладення капіталу та впровадження сучасних інноваційних розробок у пріоритетні галузі, іншими словами, забезпечення інтенсивного розвитку економіки. У переважній більшості продукція вітчизняних товаровиробників характеризується низьким рівнем якості, що не відповідає світовим стандартам, а також високим рівнем затрат на її виробництво, що в кінцевому підсумку обумовлює низький рівень конкурентоспроможності на зарубіжних ринках.

У реалізації економічного співробітництва з ЄС Україна орієнтується на необхідності запровадження інтеграційної ідеології економічних відносин, що передбачає інтеграцію України в економічні та соціальні структури ЄС,

поступове входження України до єдиного внутрішнього ринку ЄС, створення повноцінного конкурентного середовища.

ООО «Полікс Груп Солюшнс» є прибутковим підприємством, працює стабільно, щороку нарощуються темпи виробництва, збільшуються обсяги випуску та реалізації продукції. Своєчасно сплачуються податки та виплачується заробітна плата.

Таким чином, і досліджуване підприємство, яке є типовим представником своєї галузі, не стоїть на місці, воно розширює свої можливості в контексті європейських стандартів. Тим самим збільшуючи свої прибутки і виготовляючи ту продукцію, яка є необхідною для України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения / Е.Ф. Авдокушин. – М. : ИВЦ «Маркетинг», 2005. – 264 с.
2. Афанасьєва Н.В. та ін. Історія економічних вчень / Н.В. Афанасьєва. – СПб.: Изд-во СЗТУ, 2008. – 140 с.
3. Бабицький А.Ф. Методологія аналізу економічних процесів і управління : навч. посібник / А.Ф. Бабицький. – К. : МАУП, 2003. – 128 с.
4. Баскаков А.П. Формирование организационно-экономического механизма управления внешне-экономической деятельностью промышленных предприятий: дис. канд. экон. наук : 08.00.05 / А.П. Баскаков. – Саратов, 2006. – 210 с.
5. Беляев А.А. Система экономических законов и категорий: Учеб. пособ./ А.А. Беляев, М.И. Дыба, В.И. Кириленко, А.Н. Комяков. – К. КНЭУ, 2005. – 173 с.
6. Гальчинській А. Інноваційна стратегія українських реформ, Гаєц В., Кинах А. Семіноженко В. -К.: Знання, 2002. - 324.
7. Господарський кодекс України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15)
8. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : навч. посібник / О.П. Гребельник, О.О. Романовський. – К. : Деміур, 2003. – 296 с.
9. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. - К.: Центр навчальної літератури. - 2008. - 384 с.
10. Гузенко Г.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: сутність, економічний механізм її розбудови, особливості / Г.М. Гузенко, Ю.О. Гайдученко // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Економічна теорія та право. – 2013. – № 3. – С. 77-89.
11. Гуріна Г.С., Луцький М.Г., Мостенська Т.Л., Новак В.О. Основи зовнішньоекономічної діяльності.- Підручник.- К.: Сузір'я, 2007.- 425с.
12. Гурова І.П. Історія економічних учень. навчально-практичний посібник / І.П. Гурова, С.Л. Сазанова. – Ульяновск: УЛГУ, 2001. – 100 с.
13. Дідківський В.А. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посіб./ В.А. Дідківський. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 579 с.
14. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / [під ред. С.В Мочерного]. – Львів: Світ, 2005. Т.1 – 616 с.
15. Експерти впевнені, що Арбузов допоможе вітчизняним товаровиробникам / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukranews.com/uk/news/economics/2013/01/04/87153>. – Назва з екрану
16. Єпіфанов А.О., Сало І.В. Регіональна економіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид.–К.: Наукова думка, 2000. – 340 с.
17. Загородній А.Г. Зовнішньоекономічна діяльність: термінологічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К. : Кондор, 2007. – 168 с.

18. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16 квітня 1991 р. № 959–ХІІ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
19. Закон України "Про міжнародний комерційний арбітраж" // Відомості Верховної Ради України. -1994. -22.
20. Заболоцький Б.Ф. Розміщення продуктивних сил України: Національна макроекономіка: Посібник. – К. Академвидав, 2003. – 368 с.
21. Заставний Ф.Д. Географія України: У 2-х кн. – Львів, світ, 2005. – 472 с.
22. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: підручник для вузів / І.В. Багрова, Н.І. Редіна, В.О. Власюк, О.О. Гетьман; за ред. І.В. Багрової. – К., Центр навч. літ., 2004. – 580 с.
23. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств. / За ред. Ю. Т. Козика і ін. Навч. посіб.; 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: ЦНЛ, 2006. — 792 с.
24. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посібник / М.І. Дідівський. – К. : Знання, 2006. – 462 с.
25. Зовнішньоекономічна діяльність в 2003, 2004, 2005, 2006 рр. – К.: ІОЦ Держкомстату України.
26. Золотарьов А. Організаційні аспекти розвитку машинобудування // Економіка України. – 2004. - № 12.27. Історія економічних учень: підручник / [Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко, А.М. Піручник та ін.]; за ред. Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко. – К. : КНЕУ, 2011. – 564с.
28. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил і територіальна організація виробництва. – К.: Задруга, 2002. – 259 с.
29. Киреев А.П. Международная экономика. Глава 3.1 [Електронний ресурс] / А.П. Киреев // Институт "Экономическая школа\ Национального исследовательского университета – Высшей школы экономики. – 2009. – Режим доступу: <http://seinst.ru/page389/>.
30. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч.посіб. - К.: Знання-Прес, 2002.
31. Клиновий Д.В., Пепа Т.В. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка України / За наук. ред. Л.Г.Чернюк: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури. 2006. – 728 с.
32. Кодекс торговельного мореплавства України // Голос України. - 1993. -№11-12.
33. Коломацька С. П. Зовнішньоекономічна діяльність в Україні: правове регулювання та гарантії здійснення: Навч.посіб. - К.: Професіонал, 2004.
34. Кредитов А., Дервянко О. Конкурентоспроможність підприємства та стратегія просування його експорту на світовому ринку// Економіка України - 2009 - №5

35. Леонов Я.В. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку підприємств водопостачання: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Я.В. Леонов; Харк. нац. акад. міського госп-ва. – Х., 2013. – 22 с.

36. Лукьяненко Д.Г, проф. - ДО.: - КНЕУ, стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія/ Під ред., 2001. - 538 с.

37. Машталір Я.П. Механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю машинобудівного підприємства : автореф. дис.. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (машинобудування)» / Я.П. Машталір. – Хмельницький, 2015. – 23 с.

38. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. / [Електронний ресурс].

39. Недбалюк О. Суть і перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

40. Паска І.М. Організація і економічна ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.02 “Економіка сільського господарства і АПК” / І.М. Паска. – Миколаїв, 2006. – 21 с.

41. Письмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторгівельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль : монографія / Л.М. Письмаченко. – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2008. – 366 с.

42. Покровская В.В. Международные коммерческие операции и их регламентация / В.В. Покровская ; за ред. В.В. Покровская. – М. : ИНФРА, 2010. – 336 с.

43. Положення про порядок реєстрації окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів):. Затв. Указом Президента України від 7 листопада 2000р.

44. Положення про торговельно-економічну місію у складі дипломатичного представництва України за кордоном: Затв. Указом Президента України №200 від 30 квітня 1994 р.

45. Портер М. Международная конкуренция. – М.: Междунар. отношения, 2007. – С. 51.

46. Про квотування та ліцензування експорту товарів (робіт, послуг): Декрет КМ України від 12 січня 1993 р. //Підприємство і ринок України. - 1993. -№2.

47. Про регулювання бартерних (товарообмінних) операцій у галузі Зовнішньоекономічної діяльності: Указ Президента України від 27 січня 1995 р. // Підприємство і ринок. -1995. -№2.

48. Про облік окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів) в Україні: Указ Президента України №659 від 7 листопада 1994 р. // Підприємство і ринок України. -1994. -№ 12.

49. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / Э.С. Райнерт. – М.: Изд. дом Гос. Ун-т – Высшая школа экономики, 2011. – 384 с.
50. Рубан І. В. Обґрунтування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства на засадах збалансованої системи показників.
51. Румянцева А. П., Румянцева Н. С. Зовнішньоекономічна діяльність. Навч. посіб. — К.: ЦНЛ, 2004. — 377 с.
52. Саллі В. І. та ін. Основи ЗЕД: Навч. посіб. — К.: ВД "Професіонал", 2009. 176 с.
53. Сальваторе Д. Международная экономика / Д. Сальваторе: пер. с англ. Г.Н. Котова. М. Институт внешних экономических связей и управления. 2008.
54. Тарлопов І.О. Еволюція теорії зовнішньоекономічної діяльності: середина XV ст. – початок XX ст. / І.О. Тарлопов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2013. – № 2. – С. 34-37.
55. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посіб. / За ред. А. І. Кредісова. — К.: 2009. — 448 с.
56. Фатенок-Ткачук А.О. Формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 “Економіка та управління підприємствами (машинобудування та приладобудування)” / А.О. Фатенок-Ткачук. – Львів, 2009. – 32 с.
57. Філіпенко А., Шнирков О. Новий етап зовнішньоекономічних зв'язків України// Економіка України.- 2002.- №1, с.11-14.
58. Філіпенко А.С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність. - ДО.: Знання, 2007. - 670 с.
59. Цивільний кодекс України
60. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: навч. посібник / Л. А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435 с.
61. Щербак В.Г., Лозенко А.П. Проблеми проникнення вітчизняних підприємств на зовнішні ринки // Фінанси України - 2009.
62. Юхименко П.І. Історія економічних вчень: навч. посібник / П.І. Юхименко – [3-тє вид., випр.]. – К.: Знання-Прес, 2002. – 514 с.
63. Charles Wilson The Economic Decline of the Netherlands, *Economic History Review* 9. – № 2 (May 1939). – PP. 111-127; idem, Taxation and the Decline of Empires, an Unfashionable Theme, в кн. *Economic History and the Historian: Collected Essays* (New York: Praeger, 1969). – pp. 116-125.
64. Knowles L.C.A. The Industrial and Commercial Revolutions in Great Britain during the Nineteenth Century, 4th ed. (New York: E. P. Dutton, 1926), p. 147.
65. Paul Bairoch, European Trade Policy, 1815–1914, *Cambridge Economic History of Europe*. – Vol. 8 (New York: Cambridge University Press, 1989). – pp. 83-88.

66. Ralph Davis The Rise of Protection in England, 1689–1786, *Economic History Review* 19. – № 2 (August 1966). – 306-307.

67. Robert Baldwin “Determinants of the Commodity Structure of U.S. Trade”, *American Economic Review* 61 (March 1971). – PP. 126-145.

68. Vernon R. International Investment and International Trade in the Product Cycle / *Quarterly Journal of Economics*. – 1966 May. – p. 190-207.